Region Stockholm

9

Yttrande över remiss från Stockholms stad om Nya riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen

HSN 2020-0791

Hälso- och sjukvårdsnämnden
Hälso- och sjukvårdsförvaltningen
Samverkan och stöd
Peder Eskesen

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2020-08-10

HSN 2020-0791

Hälso- och
sjukvårdsnämnden

Yttrande över remiss från Stockholms stad om Nya riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen

Ärendebeskrivning

Stockholms stad har inbjudit Region Stockholm att yttra sig över remiss om Nya riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen. Regionstyrelsen har begärt att hälso- och sjukvårdsnämnden ska yttra sig över remissen och att samråd ska ske med Stockholms läns sjukvårdsområde.

Beslutsunderlag

Hälso- och sjukvårdsdirektörens tjänsteutlåtande
Remiss Nya riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen

Förslag till beslut

Hälso- och sjukvårdsnämnden beslutar följande:

Hälso- och sjukvårdsnämnden antar hälso- och sjukvårdsdirektörens tjänsteutlåtande som nämndens yttrande och överlämnar detta till Stockholm stad.

Förvaltningens motivering till förslaget

Bakgrund
Stockholms stad har inbjudit Region Stockholm att yttra sig över remiss om Nya riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen.

De senaste åren har flera ändringar och uppdateringar skett i regelverken och rekommendationerna rörande socialtjänstens handläggning av barn- och ungdomsärenden. Stockholms stad har därför tagit fram förslag till Nya riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen som har uppdaterats i enlighet med de nya regelverken och rekommendationerna. Även barnrättsperspektivet har setts över och förtydligats i och med att barnkonventionen blev svensk lag den 1 januari 2020.

Överväganden
Hälso- och sjukvårdsförvaltningen har inte några närmare synpunkter i sak på innehållet i Stockholms stads förslag till Nya riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen. På uppdrag av regionstyrelsen har förvaltningen samrått i ärendet med Stockholms sjukvårdsområde, SLSO, som inte har några synpunkter att tillägga.

Björn Eriksson
Hälso- och sjukvårdsdirektör

Anna Ingmanson
Avdelningschef

Beslutet ska skickas till
Stockholms stad

Godkänd av Björn Eriksson, 2020-08-10

§ 11
Nya riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen

Dnr 3.1.1-693/2019

Socialnämndens beslut

1. Socialnämnden godkänner reviderade riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen
2. Ärendet överlämnas för vidare beslut till kommunfullmäktige.

Ärendet

Ny lagstiftning och föreskrifter har trätt i kraft inom flera delar av området barn och unga inom individ- och familjeomsorgen. Socialstyrelsen har också gett ut nya vägledningar och handläggningsstöd som påverkar arbetet med barn och unga. Förslaget till nya riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen har uppdaterats i enlighet med dessa nya regelverk och rekommendationer. Även barnrättsperspektivet har setts över och förtydligats inför att barnkonventionen blir svensk lag den 1 januari 2020. Vidare innehåller förslaget till reviderade riktlinjer de uppdrag i budget 2019 som uppdrogs åt socialförvaltningen att införa i riktlinjerna. För att förenkla för läsaren har dessutom riktlinjernas struktur setts över och i förslaget finns också tydligare hänvisningar till bland annat Socialstyrelsens föreskrifter, allmänna råd och handböcker. Förvaltningen föreslår att nämnden för sin del godkänner riktlinjerna och lämnar ärendet vidare till kommunfullmäktige för beslut.

Socialförvaltningen hade redovisat ärendet i ett tjänsteutlåtande daterat den 20 december 2020.

Beslutsordning

Ordföranden ställde framställda förslag till beslut mot varandra och fann att nämnden beslutat enligt förvaltningens förslag.

Yrkanden
Ordföranden Jan Jönsson (L), ledamöterna Ole-Jörgen Persson m.fl. (M), Mariana Duarte Moreira (MP) Kristin Jacobsson (C) Michaela Hollis (KD), yrkade bifall till förvaltningens förslag till beslut
Vice ordföranden Alexandra Mattsson Åkerström m.fl. (V),) yrkade bifall till eget förslag till beslut.
Ledamoten Linnéa Vinge (SD) yrkade avslag till förvaltningens förslag till beslut.

Reservation
Vice ordföranden Alexandra Mattsson och ledamoten Jackie Nylander båda (V) reserverade sig mot beslutet till förmån för det egna förslaget;
" I huvudsak godkänns förvaltningens förslag till nya riktlinjer

- Att ej införa krav på allvarssamtal inom 48 timmar i stadens riktlinjer för barn och ungdomsvård
- I övrigt anföra följande:

Förslaget till nya riktlinjer för barn- och ungdomsvården i Stockholm är ett exempel på när politiken snarare detaljstyr än tar ansvar för ekonomi och de övergripande målen. Personalen inom socialtjänsten har en gedigen utbildning i socialt arbete på universitetsnivå, de har erfarenhet av yrket och de borde därför vara de som utformar framtidens metodarbeten inom socialtjänsten snarare än politiken. Majoriteten tvingar nu socialtjänsten att arbeta efter arbetssätt som politiken anser är viktigt snarare än att arbeta i led med den evidensbaserade praktik som faktiskt finns, vilket är anmärkningsvärt nu när allvarssamtalen ska permanentas.

Utifrån ett barn- och ungdomsperspektiv vet vi att det för vissa unga kan vara motiverat att arbeta efter en modell med snabb återkoppling, medan det för andra riskerar att förstärker en problematisk identitet hos den enskilde och behöver behandlas på ett annat sätt än den utpekade strukturen. I förvaltningens rapport framgår även vikten av att den här typen av samtal enbart bör ske vid allvarligare brott snarare än alla typer av brott. Tyvärr har majoriteten valt att inte lyssna på expertisen i detta fall.

Denna ensidiga syn på att socialtjänsten ska ägna sig åt alltmer polisarbete är också något som på sikt kan riskera tilltron till socialttjänstens stödjande verksamhet och ytterligare urholka stadens resurser till annat som är viktigt. Vi vet till exempel att brukarperspektivet inom socialtjänsten (som ju är ett av benen i en evidensbaserad praktik) behöver utvecklas men nu riskerar att få stå tillbaka. "

Reservation
Ledamoten Linnéa Vinge (SD) reserverade sig mot beslutet till förmån för det egna avslagsyrkandet.

Särskilt uttalande
Ledamoten Karin Gustafsson m.fl. (S)
" För drygt en månad sedan behandlade socialnämnden ett ärende avseende allvarsamtal inom socialtjänsten. Då pekade vi på att det kan komma att bli svårt för stadens och stadsdelarnas socialtjänst att få pengarna att räcka till. Vi ser att för att nå de ambitioner som majoriteten har avseende bland annat allvarssamtal måste medel tillföras. "

Socialförvaltningen
Avdelningen för stadsövergripande sociala frågor

Dnr. 3.1.1-693/2019
2019-12-20

Handläggare
Erik Nordstrand
Telefon: 08-508 43 112
Annelie Sjöberg
Telefon: 08-508 25 008

Till
Socialnämnden
2020-01-28

Nya riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner reviderade riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen
2. Ärendet överlämnas för vidare beslut till kommunfullmäktige.

Lena Lundström Stoltz
Förvaltningschef

Gunilla Ekstrand
Avdelningschef

Sammanfattning

Ny lagstiftning och föreskrifter har trätt i kraft inom flera delar av området barn och unga inom individ- och familjeomsorgen. Socialstyrelsen har också gett ut nya vägledningar och handläggningsstöd som påverkar arbetet med barn och unga. Förslaget till nya riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen har uppdaterats i enlighet med dessa nya regelverk och rekommendationer. Även barnrättsperspektivet har setts över och förtydligats inför att barnkonventionen blir svensk lag den 1 januari 2020. Vidare innehåller förslaget till reviderade riktlinjer de uppdrag i budget 2019 som uppdrogs åt socialförvaltningen att införa i riktlinjerna. För att förenkla för läsaren har dessutom riktlinjernas struktur setts över och i förslaget finns också tydligare hänvisningar till bland annat Socialstyrelsens föreskrifter, allmänna råd och handböcker.

Socialförvaltningen
Stadsövergripande sociala frågor

Storforsplan 36
106 64 Stockholm
annelie.sjoberg@stockholm.se
stockholm.se

Bakgrund

Ny lagstiftning och föreskrifter har trätt i kraft inom flera delar av området barn och unga inom individ- och familjeomsorgen. Socialstyrelsen har också gett ut nya vägledningar och handläggningsstöd som påverkar arbetet med barn och unga. Utifrån detta finns ett behov att uppdatera Stockholms stads riktlinjer så att de överensstämmer med det aktuella regelverket. Vidare fick socialförvaltningen i budget 2019 flera uppdrag som handlade om en översyn av riktlinjerna, bland annat avseende allvarssamtal med unga och deras föräldrar inom 48 timmar efter det att det kom socialtjänsten till kännedom att en ungdom för första gången begått eller misstänks ha begått brott. Samtliga dessa uppdrag har införts i riktlinjerna.

Ärendet

Ärendet har beretts inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor. Samråd har skett med juridiska avdelningen vid stadsledningskontoret. Förvaltningsgruppen har behandlat ärendet den 22 januari 2020 och funktionshinderrådet har haft möjlighet att behandla ärendet den 23 januari 2020.

Ärendets beredning

De senaste åren har flera ändringar och uppdateringar skett i regelverken och rekommendationerna rörande socialtjänstens handläggning av barn- och ungdomsärenden. Ändringarna rör bland annat omedelbart omhändertagande enligt lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), unga lagöverträdare, ensamkommande barn och unga samt stöd och hjälp vid spelmissbruk och spelberoende. Socialstyrelsen har också reviderat och utvecklat arbetssättet Barns behov i centrum (BBIC) som används i staden.

Förslaget till nya riktlinjer har uppdaterats i enlighet med de nya regelverken och rekommendationerna. Även barnrättsperspektivet har setts över och förtydligats i och med att barnkonventionen blev svensk lag den 1 januari 2020.

För att förenkla för läsaren har riktlinjernas struktur setts över och i förslaget finns också tydligare hänvisningar till bland annat Socialstyrelsens föreskrifter, allmänna råd och handböcker i syfte att göra det lättare att hitta fördjupad information.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Socialförvaltningen föreslår att nämnden godkänner förslaget till revidering av riktlinjerna för handläggning och dokumentation av

ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen.

Bilagor

Förslag till nya riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen

Stockholms stad

Riktlinjer

Handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen

Beslutade av kommunfullmäktige
xxxx-xx-xx

1. Inledning 5
Begreppsförklaringar 5
Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd 5
Socialstyrelsens handböcker och metodstöd 6
Riktlinjer inom Stockholms stad 6
Ansvarsfördelning inom staden 7
Stadsdelsnämndens ansvar 7
Socialnämndens särskilda ansvar för underåriga 8
Myndighetsutövning 8
Överflyttning av ärende 8
Olika typer av beslut 8

2. Barnets rätt 10
Barnets bästa 10
Barns rätt till delaktighet 10
Utredningskontakter med barn 11
Barnets rättsliga ställning och aktuella sekretessbestämmelser 12
Barnets företrädare 12
Föräldrars rätt till insyn om deras barn 13
Barn som far illa 14

3. Samverkan 15
Samordnad individuell plan, SIP 15
Barn och unga i samverkan, BUS-överenskommelsen 16
Samverkan med utbildningsnämnden 16

4. Rådgivning och biståndsbedömda insatser 18
Insatser 18
Biståndsbedömda öppenvårdsinsatser 18
Heldygnsvård 19
Särskilda ungdomshem (§ 12-hem) 19
En särskild socialsekreterare utses för barnet eller den unge 20

5. Utredningsprocessen 21
Utredningsskyldighet 21
Barns behov i centrum 21
Information och anmälningsskyldighet 22
Mottagande av anmälan i Stockholms stad 22
Förhandsbedömning 23
Anmälningsmöte och återkoppling till anmälare 23
Erbjudande om service 23
Klargörande samtal med unga under förhandsbedömning 24
Att inleda utredning 25
Beslut att inleda utredning 26
Särskilda skäl att inte genast underrätta vårdnadshavaren 27
Utredningsplanering 28
Utredningen 28
Grundprinciper 28
Tidigare kännedom 29
Skyddade personuppgifter 30
Insatser under pågående utredning 30

Analys, bedömning och förslag till beslut 30
Dokumentation 31
Allmänt om dokumentation *31*
Dokumentation vid öppenvårdsinsatser *33*
Dokumentation vid behov av vård utanför det egna hemmet *33*
Brott mot barn 34
Misstanke om våld och övergrepp *34*
Samråd, polisanmälan och tvärprofessionell planering *34*
Information till vårdnadshavare *35*
Samtal med barnet vid misstanke om våld mot barnet *36*
Socialtjänstens närvaro vid polisförhör *37*
Läkarundersökning *37*
Barn som upplever våld i hemmet *38*
Könsstympning *40*
Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) 40
Förebyggande insatser enligt LVU - mellantvång *40*
Inledande av vård enligt LVU och vård i hemmet enligt LVU *41*
Vårdkostnader 41
Uppföljning av planer och beslut 42
Bistånd i öppenvård *42*
Vård utanför hemmet *43*
Möjligheter till återkoppling till utomstående kontakter *44*
Upphörande av vård 45
Ansvar efter vårdtidens slut 45
Om ett barn behöver ny vårdnadshavare 46
Överflyttning av vårdnad till särskilt förordnade vårdnadshavare *46*
Ändring i vårdnaden på grund av att föräldrar dör *46*
Nationell adoption *47*

6. Unga lagöverträdare **48**
Allmänt 48
Skyndsamhetskrav och samverkan *48*
Barn under 15 år 49
Påföljdssystemet 49
Straffvarning *50*
Ungdomsvård *50*
Ungdomstjänst *51*
Sluten ungdomsvård *52*
Varning och undanröjning *53*
Strafföreläggande och böter *53*
Kriminalvårdspåföljder *53*
Handläggning av ärenden gällande unga lagöverträdare 54
Inkommande information och utredning enligt SoL *54*
Närvaro vid polisförhör *54*
Allvarssamtal inom 48 timmar *55*
Häktning *55*
Sociala insatsgrupper *55*
Våldbejakande extremism *56*
Återvändare från krigsdrabbade områden *56*
Socialtjänstsekretess *57*
Några sekretessbrytande regler *57*
Polisanmälan vid misstanke om vissa brott *57*

Delegation *58*
Unga som försvinner, avviker eller som fyller 18 år *58*
Yttrande 58
Socialnämndens bedömning *58*
Socialnämndens skyldighet att underrätta åklagaren *59*
Samverkan med kriminalvården *60*
Samverkan för att förebygga ungdomsbrottslighet 60
Vem omfattas? *60*
Finns risk för brottslig verksamhet? *60*
Kan uppgiften antas bidra till att förhindra brottslig verksamhet? *61*
Är det olämpligt att lämna ut uppgiften? *61*
Gäller uppgiften ett redan begånget brott? *61*
Är socialtjänsten skyldig att lämna uppgifter till polisen? *62*
Lokala operativa samverkansforum *62*

1. Inledning

Verksamhet som rör barn ska vila på de grundläggande bestämmelserna i gällande lagstiftning och i FN:s konvention om barnets rättigheter som är svensk lag sedan 1 januari 2020 samt socialtjänstlagen (2001:453), SoL, utgör grunden för socialtjänstens verksamhet.

Dessa riktlinjer baseras huvudsakligen på SoL, lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU men berör även offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) OSL, föräldrabalken (1949:381) FB, Förvaltningslagen (2017:900) FL, socialtjänstförordningen (2001:937) SoF, och Kommunallagen (2017:725), KL. Ytterligare vägledning kan hämtas från förarbetena till respektive lag. Vägledning kan också hittas i prejudicerande domar. Kommunala riktlinjer är underordnade lagstiftning och föreskrifter och ny lagstiftning och rättsliga utslag måste fortlöpande beaktas.

Kommunfullmäktige har utifrån KL och enligt stadens reglemente behörighet att utfärda riktlinjer för nämndernas verksamheter. Riktlinjerna *Handläggning och dokumentation av ärenden gällande barn och unga inom individ- och familjeomsorgen”* hanterar endast myndighetsutövningen inom området barn och unga och inte exempelvis rådgivande verksamheter eller stöd utan biståndsbeslut.

Stadens riktlinjer är bindande för handläggning och dokumentation av ärenden vid stadsdelsnämnderna och socialnämnden.

Begreppsförklaringar

I Socialstyrelsens *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten* finns begreppsförklaringar för allmän handling, barn, behandlingsplan, beslutsunderlag, bosättningskommun, delegera, delgivning, dokumentera, familjehem, folkbokföringskommun, förvaltningsbesvär, gallring, genomförande, genomförandeplan, handling, handläggning, hemkommun, insats, journal, kommunicering, laglighetsprövning, myndighetsutövning, part, personakt, placeringskommun, utredning och vistelsekommun. Begreppen används på samma sätt i dessa riktlinjer.

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd

Föreskrifter är rättsligt tvingande medan allmänna råd generellt är en rekommendation. Inom Stockholms stad ska dock även de allmänna råden följas.

Följande föreskrifter och allmänna råd berör handläggning av ärenden gällande barn- och unga;

SOSFS 2011:9	Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete
SOSFS 2011:14	Ändring i föreskrifterna (SOSFS 2003:15) om socialnämndens skyldighet att föra förteckning över barn som vistas i familjehem eller annat enskilt hem
SOSFS 2012:11	Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende
SOSFS 2013:24	Ändring i föreskrifterna (SOSFS 2003:15) om socialnämndens skyldighet att föra förteckning över barn som vistas i familjehem eller annat enskilt hem.
SOSFS 2014:4	Föreskrifter och allmänna rådom våld i nära relationer
SOSFS 2014:6	Allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller barn och unga
SOSFS 2014:5	Dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS
HSLF-FS 2016:3	Socialnämndernas skyldighet att lämna statistiska uppgifter om insatser för barn och unga
HSLF-FS 2016:55	Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hem för vård eller boende
HSLF-FS 2016:56	Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om stödboende
HSLF-FS 2017:12	Ändring i föreskrifterna och allmänna råden (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete
HSLF-FS-2018:13	Ändring i föreskrifterna (HSLF-FS 2016:3) om socialnämndernas skyldighet att lämna statistiska uppgifter om insatser för barn och unga

Socialstyrelsens handböcker och metodstöd

Handböckerna kan användas för ytterligare vägledning vid handläggningen.

Anmäla oro för barn – stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare (2014)
Om barnet behöver ny vårdnadshavare (2006)
Grundbok BBIC (2015)
Metodstöd för BBIC – barns behov i centrum (2015)
Socialnämndens ansvar för polisanmälan vid misstanke om brott mot barn (2012)
Dokumentation av barnets bästa inom socialtjänsten (2012)
Socialnämndens ansvar för polisanmälan vid misstanke om brott mot barn (2012)
Barn och unga i familjehem och HVB – Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter (2013)
Anmäla oro för barn – Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare (2014)
Lex Sarah – Handbok för tillämpningen av bestämmelserna om lex Sarah (2014)
Utreda barn och unga – Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen (2015)
Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015)

- Metodstöd för BBIC (2015)
- Handbok för socialtjänsten *Barn och unga som begår brott (2009)*
- Kunskapsstöd *Att samtala med barn* (2018)

Riktlinjer inom Stockholms stad

Inom Stockholms stad finns även ett antal ytterligare riktlinjer som har särskild relevans även för handläggning av socialtjänstens barn- och ungdomsärenden:

Riktlinjer för familjevård för barn och ungdom
Riktlinjer för familjerätt (Vårdnad, boende, umgänge och namn, Adoption samt Faderskap och föräldraskap).
Riktlinjer för kontaktverksamheten
Riktlinjer för ensamkommande barn och ungdomar
Riktlinjer för föräldrars ersättningsskyldighet för placerade barn
Riktlinjer om stadsdelsnämndernas ärendeansvar
Riktlinjer för samverkan mellan skola och socialtjänst
Riktlinjer för Lex Sarah

Samtliga riktlinjer finns publicerade på Stockholms stads intranät.

Ansvarsfördelning inom staden

Det ansvar som enligt lag åligger kommunernas socialnämnder vilar i Stockholms stads organisation i huvudsak hos stadsdelsnämnderna (SDN) men även hos socialnämnden (SON).

Stadsdelsnämndens ansvar

I SoL används begreppet ”socialnämnd” för ansvarig myndighet. För Stockholms stad gäller att stadsdelsnämnderna har ansvaret för de verksamheter som rör enskilda inom individ- och familjeomsorg, äldre- och handikappomsorg. Samlingsbegrepp för dessa verksamheter är socialtjänst. Stadsdelsnämnderna och deras sociala delegationer/utskott har ett övergripande ansvar för barns uppväxtvillkor. Ansvaret omfattar bland annat skydd, vård, stöd och psykosocial behandling av utsatta barn och ungdomar i enlighet med SoL, FB, LVU och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Detta ansvar understryks av bestämmelserna om andra myndigheters och befattningshavares anmälnings- och uppgiftsplikt till socialnämnden. I det följande används begreppen ”socialnämnd”, ”nämnd” och ”stadsdelsnämnd” för att tydliggöra skillnaden gentemot tjänstemannanivån. Begreppen ”socialnämnd”, ”nämnd” och ”stadsdelsnämnd” innefattar sociala delegationer/utskott. Stadsdelsnämnderna beslutar om sin egen delegationsordning och nivåerna för hur besluten är delegerade kan variera, det är därför nödvändigt att noggrant kontrollera i den egna delegationsordningen vem som har rätt att fatta vilka beslut.

I familjerättsliga avseenden för barn har lagstiftaren ålagt socialnämnden ett ansvar för att agera för överflyttning av vårdnad eller ansöka om ett förordnande av särskild vårdnadshavare eller anmäla behov av god man med mera (5 kap. 2 och 3 §§ SoF).

Det åligger nämnderna åligger också att bevaka behov av kompetensutveckling hos den egna personalen, jfr 3 kap. 3 § SoL och att förse ansvarig personal med de resurser och verktyg i övrigt som krävs för verksamheten. (Jfr Socialstyrelsens allmänna råd).

Socialnämndens särskilda ansvar för underåriga

Socialtjänsten har skyldighet och ansvar även för unga som fyllt 18 år och stadsdelsnämndernas organisation får inte omöjliggöra eller försvåra för unga vuxna att få hjälp och stöd. Även unga upp till 21 års ålder omfattas i vissa fall av detta ansvar t.ex. fortsatt placering enligt SoL, stöd och hjälp enligt SoL till unga som flyttar ut i självständigt boende efter avslutad placering eller placerade unga som behöver fortsatt vård med stöd av LVU.

Unga som fyllt 18 år är myndiga och står inte längre under någons vårdnad, och utredningar får som regel inte göras mot en myndig persons vilja. Undantag kan göras i de fall det inte kan uteslutas att den unge är i behov av vård med stöd av 3 § LVU (eget beteende), som i vissa fall gäller upp till 20 års ålder. Om en myndig person fortgående missbrukar kan uppgifter från hälso- och sjukvården om hen lämnas till socialtjänsten, om det behövs för att den enskilde ska få nödvändig vård, behandling eller annat stöd (26 kap. 19 § OSL). Mer om utredning i dessa fall finns att läsa i Socialstyrelsens handbok *Att utreda barn och unga.*

Myndighetsutövning

Stadsdelsnämndens utredningsansvar kan inte överlämnas till annan (2 kap. 4, 5 §§ SoL). Ansvaret ligger hos stadsdelsnämnd även om nämnden kan ta annan myndighet eller fristående person till hjälp för att komplettera den egna utredningen. Denna kompletterande utredning definieras då alltid som ett led i nämndens myndighetsutövning.

Överflyttning av ärende

Enligt 2 a kap. 10 § SoL ska överflyttning till annan kommun ske om den som berörs av ärendet har starkast anknytning till den andra kommunen och det med hänsyn till den enskildes önskemål, hjälpbehovets varaktighet och omständigheterna i övrigt framstår som lämpligt.

Se Socialstyrelsens handbok *Handläggning och dokumentation inom Socialtjänsten,* kapitlet ”Överflyttning av ärenden enligt SoL”.

Stockholms stad har egna riktlinjer för ärendeansvar mellan stadsdelsnämnderna.

Se Stockholms stads riktlinjer om stadsdelsnämndernas ärendeansvar.

Olika typer av beslut

I samband med handläggning av ärenden som rör enskilda inom socialtjänsten fattas olika typer av beslut; *slutliga beslut*,

handläggningsbeslut och *verkställighetsbeslut*. Det är viktigt att skilja på dessa beslut då de delvis hanteras olika.

Se Socialstyrelsens handbok *Handläggning och dokumentation inom Socialtjänsten,* kapitlet ”Olika typer av beslut”.

2. Barnets rätt

Barnets bästa

Barnkonventionen är sedan den 1 januari 2020 lag. Det innebär att barns rättigheter fått en starkare ställning och att barns rättigheter ska beaktas av domstolar och myndigheter i avvägningar och bedömningar som görs i mål och ärenden som rör barn. Att konventionen blivit gällande som lag innebär att den är tillämplig på alla rättsområden och ensam kan läggas till grund för myndigheters beslut. Syftet med lagstiftningen är vidare att den ska bidra till att synliggöra barns rättigheter i all offentlig verksamhet. Artiklarna ska ses som en odelbar helhet och skapa en grund för ett mer barnrättsbaserat synsätt. I lagen om barnkonventionen finns inga regler om rätten att överklaga beslut.

I Stockholms stad finns *Stödmaterial för barnrättsperspektiv inom socialtjänsten* och *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022*. Båda materialen finns tillgängliga på intranätet.

Hela barnkonventionen finns att läsa bland annat på myndigheten Barnombudsmannens hemsida. Bestämmelser som rör barnets bästa finns också i 1 § LVU och i 1 kap. 2 § SoL.

BBIC tar sin utgångspunkt i barnkonventionen och SoL.

Barnkonventionen kopplat till socialtjänstens utredningar av barn och unga beskrivs i Socialstyrelsens handbok *Utreda barn och unga*.

Barns rätt till delaktighet

Barn har rätt att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet oavsett om socialnämnden anser att det kan tillföra utredningen något av betydelse. Barns rätt att komma till tals i mål och ärenden är lagfäst sedan 1 januari 1996 (11 kap. 10 § SoL). Bakgrunden är bland annat artikel 12 i barnkonventionen som stadgar att barnet ska ha rätt att uttrycka sin mening i frågor som berör det och att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Barns rätt till delaktighet finns beskriven bland annat i Socialstyrelsens handböcker *Utreda barn och unga* och *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten,* Socialstyrelsens *Grundbok i BBIC* och i Stockholms stads *Stödmaterial för barnrättsperspektiv inom socialtjänsten*.

Se även Socialstyrelsens kunskapsstöd *Bedöma barns mognad för delaktighet* samt *Att samtala med barn – kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården.*

För att barnets rätt till delaktighet ska vara uppfylld, enligt förarbetena till lagen, behövs bland annat att barnet fått relevant information, möjlighet att föra fram sina åsikter, att åsikterna har beaktats och att barnet har fått återkoppling och information om vad som beslutats och hur barnets bästa har beaktats.

Enligt förarbetena måste barnet också förstå syftet med varför hen tillfrågas och få information om vilka rättigheter som barnet har i kontakten med socialtjänsten. Det är viktigt att ta reda på om barnet kunnat ta emot och förstå den information som har lämnats. Barnet ska känna att dess medverkan har betydelse och att synpunkter tas på allvar. Barn har däremot ingen skyldighet att berätta vad de tänker, tycker eller önskar. Om barnet inte vill yttra sig ska det respekteras.

Samtal med barn behöver vara anpassade efter barnets ålder och förutsättningar. Barnet bär på en stor och unik kunskap om hur det är att vara just det barnet med färdigheter och begränsningar. Barnet kan behöva erbjudas stöd anpassat till funktionsnedsättning och ålder för att utöva sin rätt till delaktighet. Det är klokt att planera in extra gott om samtalstid för kontaktskapande och kommunikation, alternativt flera korta besök beroende på hur behovet ser ut. Särskilda kommunikationshjälpmedel kan behövas. En nära samverkan med de enheter som handlägger stöd enligt LSS är oftast nödvändig i dessa ärenden.

Se även ”Lyssna på oss!” från Handikappförbunden och www.opratat.se.

Om barnet inte kan, det vill säga inte är i stånd att bilda egna åsikter, eller inte vill framföra sina åsikter ska barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Detta kan ske genom inhämtande av uppgifter från barnets närstående eller någon annan företrädare för barnet. Vidare kan inställningen klarläggas genom dokumentation av vad barnet tidigare har framfört.

Se även Socialstyrelsens *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten* och kapitlet ”Barnkonventionen och barnperspektivet i svensk lagstiftning”.

Utredningskontakter med barn

Socialtjänsten ska göra sitt yttersta för att barnet ska få möjlighet att yttra sig. För att underlätta detta behövs ett gott samarbete och förtroende mellan barnets vårdnadshavare och socialtjänsten. I anmälningssituationer är vårdnadshavare utsatta för en granskning och det är lätt att de känner sig kränkta. Oavsett vad som framkommit i anmälan måste de behandlas med både respekt och tydlighet.

Om det vid en utredning enligt 11 kap. 1 och 2 § SoL om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd eller vid en utredning om överflyttning av vårdnad enligt 6 kap. 7 eller 8 § FB framkommer att en vårdnadshavare inte vill att socialtjänsten ska prata med barnet kan socialtjänsten enligt 11 kap. 10 § SoL tredje stycket) ändå genomföra ett sådant samtal. Vårdnadshavarens närvaro krävs inte vid samtalet. Vårdnadshavaren bör informeras om samtalet innan det sker. Möjligheten att tala med barn utan vårdnadshavares samtycke och närvaro ska användas restriktivt. Ett barn som har fyllt 15 år har rätt att själva föra sin tala i mål och ärenden enligt 11 kap. 10 § SoL.

Inom ramen för en utredning enligt 11 kap. 1 och 2 § SoL har socialtjänsten möjlighet att samtala med barn även utan vårdnadshavares samtycke. Beslut och beslutsmotivering att genomföra samtal utan vårdnadshavarens samtycke och/eller närvaro ska dokumenteras som ett övrigt beslut.

Rätt att ta med sig någon till socialkontoret

Barn och unga har rätt att ha med sig någon i kontakter med socialtjänsten. Socialtjänsten måste vara lyhörd för att barn och unga som besöker dem vill ha med sig någon som de har förtroende för och även informera om denna möjlighet.

Se även Socialstyrelsens kunskapsstöd *Bedöma barns mognad för delaktighet*.

Barnets rättsliga ställning och aktuella sekretessbestämmelser

Barnets företrädare

Barn företräds av sin/a vårdnadshavare i till exempel mål och ärenden enligt FB, SoL och LVU. Det är viktigt att vara observant på förändringar i vårdnadsfrågan, och inte utgå från gamla uppgifter. Barn som kommit till Sverige utan legal vårdnadshavare (ensamkommande barn) och ansöker om asyl, ska enligt lag om god man för ensamkommande, företrädas av en god man, som inträder i såväl förmyndares som vårdnadshavares ställe.

Se även Socialstyrelsens *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten,* kapitlet ”Barns ställföreträdare i olika roller” samt Stockholm stads riktlinjer för ärenden gällande ensamkommande barn och ungdomar.

Barnet som part

Unga som fyllt 15 år har rätt att själva föra talan i mål eller ärenden enligt SoL och LVU. Den unge kan själv ansöka om och få bistånd även om vårdnadshavaren inte samtycker till insatsen. Enligt 3 kap. 6 a § SoL får

barn som har fyllt 15 år får beviljas öppna insatser även utan vårdnadshavarens samtycke om det är lämpligt och barnet begär eller samtycker till det.

Att nämnden ges möjlighet att fatta beslut mot vårdnadshavarens vilja innebär inte att ett sådant beslut ovillkorligen ska fattas när barnet begär eller samtycker till det. Det måste bedömas vara till barnets bästa och utgå från barnets behov.

Beslut om insats bör alltid föregås av en lämplighetsprövning. Vårdnadshavarens inställning kan till exempel vara en omständighet som gör att socialnämnden anser det olämpligt att besluta om vissa insatser och i stället försöka att på annat sätt förbättra barnets situation. Det är viktigt att inte pressen på barnet ökar genom att hon eller han försätts i en konfliktsituation i förhållande till vårdnadshavaren.

Det är angeläget att socialtjänsten strävar efter samförståndslösningar så långt det är möjligt. När allvarliga konflikter mellan unga personer och deras föräldrar omöjliggör samförståndslösningar kan dock bestämmelsen öka socialtjänstens möjlighet att hjälpa den unge. Bistånd i form av placering utom det egna hemmet kan dock inte beslutas om vårdnadshavaren motsätter sig det. Vård utan vårdnadshavares samtycke kan endast ske med stöd av LVU.

Se även: *Utreda barn och unga* under kapitlet ”Ansökan”(Socialstyrelsen).
Handläggning och dokumentation under kapitlet ”Ansökan eller begäran om insatser” (Socialstyrelsen).
Barnets möjligheter att få hälso- och sjukvård samt sociala insatser när vårdnadshavarna inte är överens. Meddelandeblad 2012-10-25 (Socialstyrelsen).

Föräldrars rätt till insyn om deras barn

I kapitlet ”Sekretessbestämmelser” i Socialstyrelsens handbok *Utreda barn och unga* beskrivs parts rätt till insyn i sitt ärende, barnets rätt till insyn i sin egen personakt, vårdnadshavarens rätt till insyn, sekretess i förhållande till vårdnadshavare, sekretess i förhållande till förälder som inte är vårdnadshavare, sekretess i förhållande till god man, uppgiftsskyldigheten för anmälningsskyldiga, sekretessprövning, sekretessbrytande bestämmelser, skyldighet att lämna ut uppgifter och sekretess vid samverkan.

Mer om sekretess mellan barn och föräldrar finns också att läsa i Socialstyrelsens *Handläggning och dokumentation inom Socialtjänsten* under kapitlet ”Offentlighets- och sekretesslagen”.

Barn som far illa

Socialtjänstens arbete ska i första hand riktas till barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa på grund av förhållandena i hemmet eller sitt eget beteende.

Ett barn eller en ung person riskerar att fara illa och hans eller hennes personliga utveckling exempelvis riskerar att skadas när barnet eller den unge utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller när den som vårdar barnet försummar att tillgodose barnets grundläggande behov. Barn och unga riskerar också att fara illa om de själva utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

I regeringens proposition 2002/03:53 *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer* finns det beskrivit vad som avses med fysiskt våld, psykiskt våld, sexuellt våld, kränkning, fysisk försummelse och psykisk försummelse.

3. Samverkan

Samhällets särskilda skyddsansvar för utsatta barn och unga förutsätter nära samverkan mellan myndigheter och organisationer. Socialnämnden ska enligt 5 kap. 1 § SoL bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa.

Med det omfattande ansvar som åligger stadsdelsnämnden följer att stadsdelsnämnden ska bygga upp en strukturerad samverkan med förskola, skola, hälso- och sjukvård samt polis. I samverkan bör sekretessen alltid beaktas.

Se även Socialtjänstens skyldighet att samverka finns beskriven i kapitlet ”Samverkan kring barn som riskerar att fara illa” i Socialstyrelsens handbok *Utreda barn och unga*.

Läs även Socialstyrelsens *Samverka för barns bästa – en vägledning om barns behov av insatser från flera aktörer* samt Rikspolisstyrelsens, Myndigheten för skolutveckling och Socialstyrelsens skrift *Strategi för samverkan* (2007).

I Stockholm stad finns också *Riktlinjer för samverkan mellan skola och socialtjänst* och *stödmaterial för samverkan mellan skolan och socialtjänsten*.

Samordnad individuell plan, SIP

SIP kallas den plan som finns reglerad i 2 kap. 7 § SoL och 16 kap. 4 § i lag (2017:30) hälso och sjukvårdslagen, HSL. SIP är inte ett beviljat bistånd enligt SoL. Inget biståndsbeslut ska således fattas. När den enskilde har behov av insatser både från socialtjänsten och hälso- och sjukvården ska kommunen tillsammans med landstinget upprätta en individuell plan. I Stockholms stad gäller att även insatser från skolan kan inräknas. Planen ska upprättas om kommunen eller landstinget bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda, och om den enskilde samtycker till att den upprättas. Arbetet med planen ska påbörjas utan dröjsmål. Planen ska när det är möjligt upprättas tillsammans med den enskilde. Närstående ska ges möjlighet att delta i arbetet med planen, om det är lämpligt och den enskilde inte motsätter sig det. Av planen ska det framgå:

1. Vilka insatser som behövs
2. Vilka insatser som respektive huvudman ska svara för
3. Vilka åtgärder som vidtas av någon annan än kommunen och landstinget
4. Vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen.

Mer information samt mallar finns på http://www.storsthlm.se/

Barn och unga i samverkan, BUS-överenskommelsen

Överenskommelsen tecknades 2012 av samtliga parter inom region Stockholm för att förtydliga ansvarsfördelningen mellan de olika aktörerna inom kommun och landsting. Den tydliggör bland annat chefernas ansvar för en fungerande samverkan och anger strukturer för samverkan på lokal och regional nivå, mellan såväl politiker som tjänstemän.

BUSSAM är den tjänstemannagrupp med chefstjänstemän från Storsthlm och Region Stockholm som svarar för det regionala arbetet med barn och ungdomar som behöver särskilt stöd. Gruppen träffas flera gånger per år för att förvalta och utveckla samverkan kring barn i behov av särskilt stöd. Ett sekretariat är knutet till BUSSAM. Det bemannas av tjänstemän från oss på Storsthlm samt Hälso- och sjukvårdsförvaltningen.

BUSSAM har i uppdrag att följa upp länets samverkan kring barn i behov av särskilt stöd. BUSSAM leder uppdragen som utförs i samverkan mellan kommunernas och landstingets verksamheter. Uppföljning sker en gång per år.

Mer information och samverkansöverenskommelsen finns på http://www.storsthlm.se/

Samverkan med utbildningsnämnden

Barnkonventionen anger i artikel 28 att varje barn har rätt till utbildning, vilket därmed är en central del i att tillgodose barnets bästa. Barnets rättigheter är odelbara och därmed är även rätten till utbildning ett ansvar för socialtjänsten. När ett barn eller en ung person är, eller genom anmälan blir, aktuell inom socialtjänsten är det av stor vikt att vidta alla åtgärder som behövs för att stabilisera barnets eller den unges skolgång.

Elever som stängs av från sin grundskoleutbildning

Av 5 kap. skollagen (SkolL) som handlar om disciplinära åtgärder, framgår att elever under vissa särskilt allvarliga omständigheter då andra disciplinära åtgärder uttömts, kan stängas av från skolan. En elev får inte stängas av för en längre tidsperiod än en vecka och inte heller vid fler tillfällen än två gånger per kalenderhalvår. Socialnämnden ska informeras om beslutet.

Vid en inkommen anmälan till socialtjänsten från skolan om att ett barn har stängts av från skolan ska en förhandsbedömning skyndsamt genomföras. Bristande skolgång utgör i sig en risk för barnet då det är en av de tydligaste riskmarkörerna för framtida asocialt beteende och psykisk ohälsa. När ett barn stängs av från skolan är det viktigt med ett snabbt stöd eller andra kompensatoriska åtgärder från socialtjänsten. Detta under

förutsättning att det i enskilda fall inte bedöms obehövligt, då andra insatser ger nödvändigt stöd.

Elever som stängs av från sin gymnasieutbildning

Av 5 kap. SkolL framgår även att elever under vissa omständigheter kan stängas av från gymnasieskolan. Det vanligaste är att en elev blir avstängd en eller ett par veckor men lagen tillåter resten av innevarande termin plus ytterligare tre terminer. Eleven har sedan rätt att återgå till den utbildning hen har blivit avstängd ifrån.

Innan huvudmannen fattar beslut om avstängning från gymnasieutbildningen ska, om eleven är under 18 år, samråd även ske med socialnämnden. Om rektor, som en akut åtgärd, stängt av en elev som är under 18 år ska socialnämnden informeras om beslutet. Om informationen leder till oro för den unge ska socialtjänsten i samband med förhandsbedömning inleda en utredning.

När en ung person stängs av från skolan är det viktigt med ett snabbt stöd eller andra kompensatoriska åtgärder från socialtjänsten. Detta under förutsättning att det i enskilda fall inte bedöms obehövligt, då andra insatser ger nödvändigt stöd.

Oundvikliga uppbrott från förskola och skola

När ett barn eller en ung person drabbas av ett oundvikligt uppbrott från förskola och skola, exempelvis vid vräkning och bostadslöshet, vid placering på skyddat boende på grund av hedersproblematik eller som medföljande barn på skyddat boende eller vid akut jourhemsplacering, kan det vara viktigt med ett snabbt stöd eller andra kompensatoriska åtgärder från socialtjänsten. Detta under förutsättning att det inte bedöms obehövligt samt att vårdnadshavarna samtycker.

Se även: *Stödmaterial för samverkan mellan skolan och socialtjänsten.*

4. Rådgivning och biståndsbedömda insatser

Om socialtjänsten tar emot en ansökan, en anmälan eller får information på annat sätt, exempelvis genom begäran om yttrande, uppstår hos myndigheten ett ärende. Ärenden avseende barn- och unga inom socialtjänsten innefattar i princip alltid myndighetsutövning. För ärendehandläggning finns i SoL och FL rättssäkerhetsregler om parts insyn, kommunikations- och dokumentationsskyldighet, motivering av beslut m.m.

Utanför begreppet ärendehandläggning och myndighetsutövning sorterar det som kallas *information*, *rådgivning, stöd och service*.

Se vidare i Socialstyrelsens *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten,* kapitlet ”Kommunens möjlighet att tillhandahålla insatser utan behovsprövning” och *Utreda barn och unga,* kapitlet ”Insatser till enskilda i form av ’service’”.

I rådgivande, stödjande och upplysande verksamhet kan det uppkomma behov av utredning eller biståndsbedömda insatser enligt SoL och de regler som gäller för ärendehandläggning ska då följas. Alla som arbetar i myndigheter som handlägger frågor som rör barn och unga har också anmälningsskyldighet enligt 14 kap. 1 § SoL. Framkommer i kontakter uppgifter som innebär att socialnämnden är skyldig att ingripa med skydd eller stöd måste det klargöras för den enskilde. Oavsett organisation är det viktigt att det är tydligt för dem som arbetar med barn och unga var gränserna för myndighetsutövning respektive råd och stöd går.

Det är inte antalet rådgivningstillfällen/samtal i sig som avgör om det rör sig om myndighetsutövning eller råd och stöd, utan innehållet i kontakten. Så snart det handlar om att samla in information om ett barn för att kunna ta ställning till barnets behov av skydd eller stöd eller om kontakten blir att betrakta som vård eller behandling, inträder utrednings- och dokumentationsskyldigheten.

Insatser

Biståndsbedömda öppenvårdsinsatser

Med öppenvård avses här alla former av behovsprövade insatser som inte är heldygnsvård.

Heldygnsvård

De placeringsalternativ som finns inom socialtjänsten är placering i familjehem, jourhem, stödboende eller olika kategorier av hem för vård eller boende (HVB). För tillfällig placering eller placering i samband med utredning är jourhem ett vanligt alternativ. Vård av barn under 18 år *utanför det egna hemmet* är av så ingripande karaktär för dem ärendet rör och har sådan dignitet, att beslut alltid bör fattas av nämnd. Undantagna från regeln om nämndbeslut är akut- och utredningsplacering på HVB och placeringar i jourhem eller annat tillfälligt boende. Heldygnsvård kan ske med stöd av SoL eller LVU.

Familjehem

Ett familjehem är ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot ett barn eller en ung person för stadigvarande vård och fostran.

Läs mer i Stockholms stads *Riktlinjer för familjevård för barn och ungdom.*

HVB

Ett HVB-hem är en institution som på socialnämndens uppdrag tar emot barn, unga eller barnfamiljer och som där bedriver behandling, omvårdnad, stöd eller fostran. Placering på HVB kräver nämndbeslut, bortsett från när placeringen gäller akut och utredning, vilket kan avgöras av tjänsteman, lämpligtvis enhetschef, beroende på varje stadsdelsnämnds delegationsordning. En placering som inledningsvis varit avsedd att bli kortvarig, men av olika skäl förlängs, ska föreläggas nämnd för beslut. Staden upphandlar HVB-vård gemensamt och beslut om placering utanför avtal är inte delegerat till tjänsteman.

Se katalog över upphandlade vårdgivare
http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Default.aspx?id=465600

Jourhem

Med jourhem avses ett enskilt hem som vid upprepade tillfällen under kortare tid, men inte stadigvarande, tar emot olika barn för akuta placeringar på uppdrag av socialnämnden. Nära anhöriga eller god vän till familj som tillfälligtvis vårdar ett barn betraktas inte som jourhem. I stadens egna samt upphandlade jourhemsverksamheter ska utredning och godkännande av jourhem utföras av Resursteamen Barn och Ungdom vid socialförvaltningen. Alla utredningar tas upp för godkännande i. Om stadsdelarna har egna jourhem ansvaret på den stadsdelsnämnden att se till att familjen är utredd och godkänd som jourhem.

Särskilda ungdomshem (§ 12-hem)

Statens institutionsstyrelse (SiS), är en myndighet som ansvarar för individuellt anpassad tvångsvård och behandling av unga med allvarliga

psykosociala problem och/eller missbruksproblem (12 § LVU). Målgruppen är främst unga mellan 12-21 år som utsätter sig själva eller sin omgivning för omedelbar fara t.ex. genom utagerande beteende, kriminalitet, missbruk eller våld. Unga som placeras på ett särskilt ungdomshem har ofta tidigare fått öppenvårdsinsatser på hemmaplan, vård i familjehem eller vård på öppna HVB-hem. Det är när sådana insatser inte fungerar som socialtjänsten ansöker om en placering hos SiS som är central förvaltningsmyndighet för de särskilda ungdomshemmen. SiS svarar för anvisning av platser och föreståndaren vid den anvisade institutionen är ansvarig för vården och har rätt att fatta beslut under vårdtiden. Placering på särskilt ungdomshem sker enligt 11 § första stycket LVU och föregås alltid av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller i form av beslut om vård. Det senare förutsätter att domstol har beslutat om vård. En placering på ett särskilt ungdomshem kan ske vid akut vårdbehov, för utredning eller vid behov av längre tids vård och behandling.

Läs mer i Socialstyrelsens *Barn och unga i familjehem och HVB – Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter* och Socialstyrelsens meddelandeblad mars 2008 *Ändringar i regler om skydd eller stöd för barn och unga inom den sociala barn- och ungdomsvården m.m.*

En särskild socialsekreterare utses för barnet eller den unge

I 6 kap. 7 c § SoL finns en bestämmelse om att en särskild socialsekreterare ska utses för barn och unga som är placerade. Den gäller i de fall vård ges i ett familjehem eller HVB inklusive de statliga ungdomshemmen inom SiS. Det är socialnämndens ansvar att se till att en sådan socialsekreterare utses. Namnet på den särskilda socialsekreteraren ska registreras i stadens digitala stöd.

Enligt Socialstyrelsens allmänna råd *Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård och boende* ska socialsekreteraren besöka barnet eller den unge minst fyra gånger per år. Yngre barn samt barn och unga som nyligen har placerats i ett familjehem eller hem för vård eller boende kan behöva tätare kontakt.

Läs mer i Socialstyrelsens *Barn och unga i familjehem och HVB – Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter,* kapitlet ”Socialtjänstens kontakt med barnet eller den unge” och Stockholms stads *Riktlinjer för familjevård för barn och ungdom.*

5. Utredningsprocessen

Utredningsskyldighet

Stadsdelsnämnderna ansvarar för handläggning och beslut i ärenden gällande barn och unga. Handläggningen sker inom ramen för stadsdelsförvaltningarnas individ- och familjeomsorg. Det gäller även ärenden enligt FB. Särskilt ärenden som rör barn och unga som misstänks fara illa i hemmet eller genom eget skadligt beteende och kan vara i behov av skydd ska handläggas med förtur. Enigt 11 kap. 1a § SoL ska en bedömning av barnets behov av skydd genast göras.

Socialtjänsten har en lagstadgad skyldighet att utreda misstänkta missförhållanden. Med utredning avses den aktivitet hos socialtjänsten som syftar till att få fram ett allsidigt och tillförlitligt underlag för nämndens beslut. Utredningen ska bedrivas skyndsamt.

Se vidare i Socialstyrelsens *Utreda barn och unga*, kapitlet ”Utreda och fatta beslut”.

Den nämnd som inlett utredning har skyldighet att slutföra den även om familjen flyttar till annan kommun. Den nya vistelsekommunen är dock skyldig att på begäran av den utredande nämnden bistå den i utredningen så att den nya kommunen kan fatta beslut (11 kap. 4 § SoL). Om den nya vistelsekommunen samtycker till att ta över en pågående utredning, bör den fatta beslut om detta och skriftligt informera den kommun som inledde utredningen om när beslutet fattades och av vem (2 a kap. 10 § SoL).

I Socialstyrelsens *Utreda barn och unga* beskrivs hanteringen av ett ärende från det att en ansökan kommer in till dess att utredningen avslutas med eller utan insats. Läs även Socialstyrelsens *Handläggning och dokumentation inom Socialtjänsten*, kapitlen ”Ansökan eller begäran om insatser” och ”Anmälan”.

Barns behov i centrum

Stockholms stads socialtjänst arbetar sedan 2008 enligt Barns behov i centrum (BBIC) som är ett arbetssätt som är anpassat efter socialtjänstens regelverk och framtaget av Socialstyrelsen för socialtjänstens myndighetsutövning. Arbetssättet BBIC omfattar all handläggning, såsom förhandsbedömning, utredning, planering och uppföljning av insatser

Hur arbetet enligt BBIC ska genomföras finns beskrivet i Socialstyrelsens *Grundbok i BBIC* och *Metodstöd för BBIC*.

Information och anmälningsskyldighet

Utredningsansvaret ligger hos individ- och familjeomsorgens (IFO) barn- och ungdomsenhet. Anställd vid annan enhet inom IFO, som får kännedom om eller misstänker att ett barn eller en ung person far illa, har en skyldighet att omgående överlämna denna information till den enhet som har ansvar för utredningar gällande barn eller unga. I 11 kap. 1 § SoL stadgas en utredningsskyldighet om något "kommit till nämndens kännedom som kan föranleda någon åtgärd av nämnden". Informationen anses ha kommit till nämndens kännedom när den blivit känd på annan verksamhet inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg. Uppgifterna *anmäls inte* med stöd av 14 kap. 1 § SoL, utan är att betrakta som *överföring av information* mellan olika IFO-enheter inom samma nämnd. Handläggare av LSS-ärenden tillhör dock en annan verksamhetsgren och omfattas därmed av anmälningsskyldighet enligt SoL. Detsamma gäller personal inom förskola m.m. inom den aktuella stadsdelsnämnden. Det är IFO:s ansvar att bedöma om uppgifterna ska leda till att nämnden inleder en utredning eller inte.

Underlåtenhet att anmäla eller överlämna information kan riskera att dömas till ansvar för tjänstefel (Brottsbalken 20 kap.1 §) eller åläggas disciplinpåföljd enligt lagen om offentlig anställning (LOA). Det kan också finnas bestämmelser i kollektivavtal som gör det möjligt för arbetsgivaren att vidta disciplinåtgärder.

Det är angeläget att stadsdelsnämnderna i samband med nyanställning och fortlöpande instruerar sin personal om gällande regler och samtidigt om vem eller vilka som är informationsmottagare.

Mottagande av anmälan i Stockholms stad

Vid varje stadsdelsförvaltning ska det finnas rutiner som gör det möjligt att omedelbart ta emot information om barn som far illa. Det får inte råda någon tvekan om till vem en person som vill anmäla ska hänvisas. Alla anmälningar (skriftliga och muntliga) ska tas om hand genast för en omedelbar skyddsbedömning. Hänvisning till socialjouren ska ges av växeln efter arbetstidens slut. Det åligger varje stadsdelsnämnd att dokumentera de rutiner som gäller för hur och av vem information om barn och ungdomar som far illa ska tas emot och behandlas, och att skriftligt sprida dessa rutiner till olika samverkansparter lokalt.

Mottagande av anmälningar om barn eller unga som riskerar att fara illa ställer stora krav på den som tar emot information hos nämnden. Anmälningsformuläret innehåller alla de frågor som behöver ställas och är därför ett nödvändigt stöd för den mottagande socialsekreteraren. Om anmälaren är en privatperson som inte vill lämna sitt namn och

telefonnummer kan mottagaren be anmälaren att ringa igen efter några dagar då det senare kan uppstå behov av kompletterande information.

Den mottagande socialsekreteraren är skyldig att omedelbart se till att informationen kommer berörd arbetsledare till del så att en skyddsbedömning genast kan ske.

Förhandsbedömning

Hur en förhandsbedömning ska genomföras finns beskrivet i Socialstyrelsens *Utreda barn och unga* i kapitlen ”Aktualisera och förhandsbedöma” och ”Särskilt om anmälan” (där finns även beskrivet närmare kring den omedelbara skyddsbedömning som ska göras) och i *Metodstöd för BBIC* i kapitlet ”Aktualisera”.

Anmälningsmöte och återkoppling till anmälare

Socialtjänsten ska erbjuda barnet, vårdnadshavaren och den som gjort anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL ett möte om det med hänsyn till barnets bästa är lämpligt. Anmälningsmötet syftar till att både uppmärksamma barnets situation och bidra till stärkt samverkan med den som gjort anmälan.

Socialtjänsten får enligt 14 kap. 1 b SoL informera den som gjort anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL om att utredning har inletts, inte har inletts eller redan pågår. Sådan information ska på begäran lämnas till anmälaren om det med hänsyn till omständigheterna inte är olämpligt att göra detta. Detta kan göras utan hinder av sekretess (26 kap. 9 a § OSL).

Erbjudande om service

Om nämnden vid en förhandsbedömning finner att innehållet i anmälan kan leda till någon åtgärd av nämnden behov av stöd eller skydd för ett barn ska en utredning inledas. Om familjen är motiverad att ta emot hjälp kan man göra en kort utredning och bevilja en insats. Om det står helt klart att det är föräldrarna som stödet ska riktas till och den mottagande socialsekreteraren har uteslutit att barnet är i behov av stöd eller skydd kan familjen hänvisas till öppna insatser i form av råd och stöd utan föregående utredning och beslut om bistånd. Om den rådgivande verksamheten under arbetets gång upptäcker behov av skydd eller stöd för barnet har den naturligtvis skyldighet att föra informationen vidare till de enheter inom socialtjänsten som utreder barn och unga.

Det får aldrig förekomma någon form av förhandling där föräldrar samtycker till öppna insatser för att inte behöva genomgå en utredning. Någon rätt för socialtjänsten att ange hur deltagandet ska se ut, eller att följa upp om familjen vänt sig till erbjuden rådgivning eller avbrutit

kontakten finns heller inte. Föreligger sådana förhållanden eller behov ska utredning inledas.

Vid en inkommen anmälan från skolan om att ett barn har stängts av från skolan, eller andra händelser i skolan som föranleder oro för barnet, sker en förhandsbedömning i sedvanlig ordning. Bristande skolgång kan vara en indikation på att ett barn eller en ung person far illa och eller behöver stöd.

Klargörande samtal med unga under förhandsbedömning

När en person under 18 år berättar att de är utsatta för kontroll, hot eller våld i hemmet och är rädda för sina föräldrar och/eller släktingar kan socialtjänsten träffa ungdomen några gånger för klargörande samtal utan att informera vårdnadshavaren. Att en ung person kan vara utsatt för hedersrelaterat förtryck och befinner sig i riskzon för våld är en svår situation att bedöma som kräver mycket av den person som ska föra samtalen. Det är viktigt att ha kunskap om familjeförhållanden, kultur, religion, hedersrelaterat våld och förtryck samt HBTQ-frågor (samlingsnamn och förkortning för homosexuella, bisexuella, trans- och queerpersoner), men allra viktigast är att lyssna till den unges egen berättelse och uppfattning om sin livssituation. Samtalen med den unge ska fokusera på vad som kan göras på kort och på lång sikt, klargöra olika handlingsalternativ, vilken praktisk hjälp som finns att få och information om hans eller hennes rättigheter. Därtill ska den unge informeras om hur en utredning går till och om eventuell polisanmälan samt rätt till juridiskt ombud. Det är fundamentalt viktigt att socialsekreteraren får fram den unges egen inställning och ger stöd åt hans eller hennes beslut, samt får fram tillräckligt med information för att kunna göra en noggrann bedömning av hur allvarlig situationen är.

Tre exempel på öppna frågeställningar att diskutera med den unge:
Vad vill du göra som du inte får göra?
Vad måste du göra som du inte vill göra?
Vilka regler eller normbrott anser familjen/släkten att du har brutit eller begått?

Enligt socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd 2014:4 om våld i nära relationer ska social nämnden utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp när nämnden får kännedom om att ett barn kan ha
1. utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående, eller
2. bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående
Nämnden ska vidare bedöma risken för att barnet kommer att utsättas för eller bevittna ytterligare våld.

Viktigt att socialtjänsten undersöker vilka begränsningar den unga är utsatt för, om det förekommer våld, misshandel, kränkningar eller hot samt vad som kommer att hända om den unga bryter mot kraven. Skyddsaspekten är särskilt viktig. Stadsdelsnämnden måste överväga om det finns skäl för omhändertagande och placering. Den generella huvudregeln är att vårdnadshavare alltid ska informeras direkt om att socialtjänsten inlett utredning, men i dessa utredningar har socialtjänsten möjlighet att avvakta en viss tid med att informera vårdnadshavarna om att en utredning har inletts.

Vid bedömningen av vilka skydds- och stödinsatser som är lämpliga för flickor och pojkar som växer upp med våld, hedersrelaterat våld och förtryck är det viktigt att tänka på att de kan behöva mer skydd och stöd och över längre tid än vad flickor och pojkar i motsvarande ålder vanligtvis behöver, till exempel kan placering i familjehem vara lämpligare i stället för hjälp till ett eget boende.

I Stockholms län finns Origo som är ett myndighetsgemensamt resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld. Resurscentret fungerar både som stöd för unga som lever i en hederskontext och som en plattform dit yrkesverksamma kan vända sig. Som socialsekreterare kan man alltid vända sig till Origo för kunskap, råd, stöd och vägledning i ärenden om hedersrelaterat våld.

I staden finns också verksamheten Kruton som erbjuder skyddat boende för unga flickor, kvinnor, män och par, som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Kruton erbjuder både ett kollektivboende (HVB) och ett antal skyddslägenheter.

Läs mer i Länsstyrelsens *Riskbedömningar i ärenden med hedersrelaterat våld.*

Att inleda utredning

Hur en utredning ska inledas finns beskrivet i Socialstyrelsens *Utreda barn och unga.*

Med stadsdelsnämndens särskilda ansvar för barn och unga följer att utredning **alltid** ska inledas:

- Vid ansökan om bistånd.
- Om den minderårige kan vara i behov av stöd från socialtjänsten.
- Om risk för den minderåriges hälsa eller utveckling kan misstänkas föreligga till följd av brister i hemmiljön eller den unges eget beteende och om grunder för LVU kan föreligga.

- Vid uppgift om att ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående eller bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående.
- Om annan myndighet (till exempel domstol, polis, åklagare) begär nämndens yttrande.

Merparten av utredningarna som inleds är utifrån en anmälan om oro för barnet eller den unge. Vissa utredningar inleds med anledning av att den enskilde själv ansökt om stöd och hjälp i någon form. Även om socialtjänsten självständigt bestämmer hur en utredning ska genomföras för att ett allsidigt beslutsunderlag ska kunna arbetas fram ska utredaren alltid eftersträva samförstånd med dem utredningen rör och noga informera om vilka kontakter som tas och vad som kommer fram i dessa. Stadsdelsnämnderna ska ha rutiner för hur de rutinmässigt bedömer i vilka ärenden det kan vara aktuellt att efterfråga medgivande att bryta sekretessen. Om det inte är olämpligt bör den enskilde vara närvarande vid de olika sammanträffanden utredaren arrangerar vid insamling av information

Läs mer i Socialstyrelsens *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten,* kapitlet ”Ansökan eller begäran om insatser”.

Vid oro gällande myndiga personer bedrivs utredning med stöd av 11 kap. 1 § SoL. Om oron gäller ett ofött barn, inleds utredningen på modern. Först när barnet fötts kan utredning avseende barnet inledas, enligt 11 kap. 1 § SoL. Utredningen avseende modern måste då avslutas.

Läs mer i Socialstyrelsens *Utreda barn och unga,* kapitlet” Utreda ofödda barn”.

En utredning mot den enskildes vilja får till exempel göras när det gäller personer i åldern 18-20 år som utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas.

Läs mer i Socialstyrelsens *Utreda barn och unga,* kapitlet” Särskilt om unga 18-20 år”.

Beslut att inleda utredning

Ansvaret för att fatta beslut om en utredning ska inledas eller inte bör vara på nivå arbetsledare i stadsdelsförvaltningens delegationsordning. Beslut ska alltid motiveras och motiveringen ska dokumenteras, likaså när och av vem beslutet fattats. Det är viktigt att vara tydlig i förhållande till den enskilda familjen i skälen till varför utredning inleds. Dokumentation sker i stadens digitala stöd. Beslut att inleda utredning kan inte överklagas av den enskilde. Beslutet ska anmälas till utskott/delegation.

Utredningar kan vara av mycket olika beskaffenhet och omfattning. Vissa utredningar kan bestå av ett enda samtal, andra kan vara mer omfattande och inkludera möten med enskilda, barnets privata och professionella nätverk och samspelsobservationer.

Inför inledande av utredning är det viktigt att ta reda på vem/vilka som har vårdnaden om barnet. Det kan ske genom kontakt med lokala skattemyndigheten. Vid pågående vårdnadstvist kan det i vissa fall även vara behövligt att kontakta domstolen för att stämma av om det finns eventuella interimistiska beslut rörande vårdnaden. Observera att vårdnaden om ett barn kan komma att ändras under pågående utredning, därför är det viktigt att alltid se till att ha alldeles nya uppgifter. Vårdnadshavare underrättas muntligt och skriftligt om att utredning inleds. Se ovanstående stycke.

Det ska fattas beslut om såväl inledande som avslutande av utredning. Det får aldrig råda minsta tveksamhet om vilken aktivitet som pågår - rådgivning, utredning eller så kallat faktiskt handlande, det vill säga verkställighet av ett beslut om stöd, vård eller behandling.

Läs mer i Socialstyrelsens *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten,* kapitlet ”Allmänna utgångspunkter för utredning hos den beslutande nämnden” och Socialstyrelsens *Utreda barn och unga*, kapitlen ”Socialnämndens utredningsskyldighet”, ”Inleda utredning under pågående insats” och ”Underrättelse om att utredning inletts”.

Särskilda skäl att inte genast underrätta vårdnadshavaren

Vårdnadshavare ska som grundregel genast underrättas om ett beslut att inleda utredning om ett barns behov av stöd eller skydd. I vissa situationer behöver det dock finnas möjlighet avvakta med en sådan underrättelse.

I Socialstyrelsens *Utreda barn och unga* i kapitlet ”Särskilda skäl att inte genast underrätta vårdnadshavaren” beskrivs närmare i vilka situationer det är möjligt att avvakta med underrättelsen.

I ärenden som rör eller misstänks röra hedersrelaterat förtryck och våld är det av stor vikt att socialsekreteraren har kunskap om de särskilda hänsynstaganden som måste tas för att arbetet ska bli fruktbart och öka säkerheten för den unge. Socialsekreteraren behöver vara väl insatt i vad konsekvenserna av socialtjänstens agerande, eller icke-agerande, kan leda till för flickan eller pojken men också för andra medlemmar i den unges familj, till exempel syskon.

Utredningsplanering

Genom en omsorgsfull utredningsplanering sorterar, prioriterar och avgränsar handläggaren vilken information som ska samlas in, i syfte att varken utreda mer eller mindre än vad ärendet kräver. Barn och föräldrar ska involveras i planeringen, för största möjliga delaktighet i processen

Hur en utredningsplanering kan genomföras finns beskrivet i kapitlet ”Planera en utredning” i Socialstyrelsens *Utreda barn och unga* samt i kapitlet ”Utreda” i *Grundbok i BBIC*. I BBIC metodstöd finns också vägledning och exempel på frågor som kan ställas i utredningsplaneringen.

Socialstyrelsen rekommenderar att vid spelmissbruk om pengar bör socialtjänsten använda korta frågeformulär i syfte att identifiera personer med möjliga spelproblem. NODS-PERC är ett sådant frågeformulär som består av fyra ja/nej frågor. Screeninginstrumentet har visat sig vara bra för att upptäcka spelproblem och att korrekt identifiera personer med spelproblem. I staden ska frågeformuläret NODS-PERC användas.

Utredningen

Med utredning avses både den aktivitet – insamlande av uppgifter – som senare ska ligga till grund för en analys och bedömning av behovet av insatser samt dokumentationen av de insamlade uppgifterna som utgör beslutsunderlaget.

Genomförandet av en utredning samt vad den ska innehålla beskrivs i Socialstyrelsens *Utreda barn och unga Grundbok i BBIC* samt *Metodstöd för BBIC.*

Grundprinciper

Socialtjänsten har rätt att ensidigt avgöra hur utredningen enligt 11 kap. 1 och 2 §§ ska genomföras och därmed vilka kontakter som behöver tas. Det är dock viktigt att denna rätt används på ett sätt som gagnar barnet och det samarbete som krävs med för barnet viktiga personer.

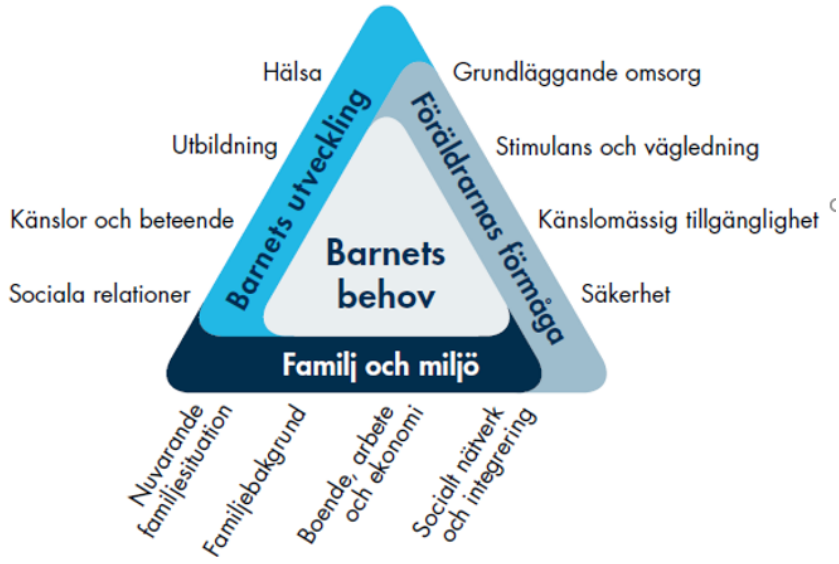
Staden använder BBIC i ärenden gällande barn och unga. Utgångpunkten i BBIC är nio grundprinciper som ska ligga till grund för socialtjänstens arbete med barn och unga. De bygger på en värdegrund, teori och metodsyn utifrån aktuell forskning, lagstiftning och praxis.

Arbetet ska genomföras utifrån BBIC:s grundprinciper:

- utgå från barnets rättigheter
- låta barnets bästa vara avgörande
- sträva efter likvärdiga möjligheter för varje barn
- ha ett helhetsperspektiv på barnet och dess situation
- göra barnet, familjen och nätverket delaktiga

- ske i samverkan med andra professioner och verksamheter
- bygga på en evidensbaserad praktik
- motverka svårigheter och förstärka resurser
- systematiskt följa barnet och insatserna

Kunskapsgrunden i BBIC illustreras av följande triangel:

Genom att väga samman triangelns tre sidor – se till barnets utveckling i relation till föräldrarnas förmåga i den familj och miljö de befinner sig i – görs en bedömning av vad som är barnets behov.

Läs mer i Socialstyrelsens *Grundbok i BBIC,* kapitlet ”Grundprinciper”.

Familjens rätt till integritet talar för att socialtjänsten inte ska ta fler kontakter än vad som är nödvändigt. I 11 kap. 2 § SoL finns regler om detta.

I utredningsarbetet är socialtjänsten beroende av medverkan från andra professioner och myndigheter och från enskilda. Utredaren måste tydligt klargöra socialnämndens utredningsskyldighet, hur lämnade uppgifter kommer att användas, tänkbara konsekvenser för uppgiftslämnaren (till exempel att figurera som referent i beslutsunderlag eller att uppträda som vittne i domstol) samt skyldigheten för myndigheter att lämna uppgifter av betydelse för utredningen (14 kap. 1 § SoL).

Tidigare kännedom

Den information som ska inhämtas är endast den som socialtjänsten bedömer behövs för utredningens genomförande. Det som redan är känt om familjen kan hämtas ur socialregistret/stadens digitala stöd. Kontrollera om någon i familjen är aktuell vid annan enhet (exempelvis missbruk) inom den egna stadsdelsnämnden. Familjen kan ha varit aktuell

vid en annan stadsdelsförvaltning eller kommun och tidigare utredningar kan då rekvireras därifrån.

Se även Stockholm stads *Riktlinjer för handläggning och dokumentation av ärenden gällande ensamkommande barn och ungdomar.*

Ingen omyndig får registreras ”ensam” i stadens digitala stöd. Det måste alltid finnas en vårdnadshavare eller annan juridiskt ansvarig person för barnet i samhörigheten.

BBIC-formuläret sparas och kan ändras och fyllas på under ärendets gång.

Skyddade personuppgifter

När barn eller föräldrar lever med skyddade personuppgifter får inga sekretessbelagda uppgifter lämnas ut, som kan röja förälderns, barnets eller den unges adress, såsom namnet på barnets förskola/skola, namn på personal som kontaktas - eller ens i vilken stadsdel den ligger. När ärenden med skyddade personuppgifter förekommer kan en stadsdelsnämnd som inte har koppling till barnets adress, handlägga och dokumentera ärendet, så att de skyddade uppgifterna värnas. Juridiska avdelningen kan vara behjälplig med att utse ansvarig stadsdelsförvaltning.

Se vidare i Stockholms stads riktlinjer om ärendeansvar.
Se även Socialstyrelsens *Meddelandeblad om skyddade personuppgifter* (2005) och stadens anvisningar för skyddade personuppgifter på http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=201551

Insatser under pågående utredning

Om det står klart att barnet, den unge eller familjen efterfrågar (ansöker om) eller har behov av någon insats under utredningstiden ska även den frågan utredas i enlighet med bestämmelserna i 11 kap. 1 § SoL. Insatser under en pågående utredning kan beviljas till barnet eller den unge enskilt eller till hela familjen.

Läs mer I Socialstyrelsens *Utreda barn och unga* i delkapitlet insatser under utredningens gång.

Analys, bedömning och förslag till beslut

Beskrivning hur analys och bedömning ska genomföras och dokumenteras finns i Socialstyrelsens *Grundbok i BBIC* i kapitlen ”Utreda” och ”Besluta” och i

Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten, kapitlet ”Bedöma den enskildes behov”. Till BBIC grundbok finns även tillhörande metodstöd.

Beslut om förlängd utredningstid

Om utredningen inte kan avslutas inom fyra månader, kan beslut om förlängd utredningstid fattas enligt 11 kap. 2 § 2 st SoL. Förlängningsbeslut ska dock fattas med stor restriktivitet eftersom avsikten med korta utredningstider är att förstärka den enskildes rättssäkerhet och minska osäkerheten i förhållande till socialtjänsten.

Socialstyrelsens *Utreda barn och unga,* kapitlen ”Särskilda skäl att förlänga utredningstiden”.

Uppföljning efter avslutad utredning

När en utredning avslutas med att socialtjänsten konstaterar att det finns behov av insatser och vårdnadshavarna eller barnet inte samtycker erbjudanden som föreslagits, måste socialtjänsten i de allra flesta fall respektera denna inställning då socialtjänstens arbete bygger på frivillighet och den enskildes egen vilja. I vissa fall kan det dock kvarstå en stor oro för barnets situation. Då kan det vara viktigt att under ytterligare en tid få kunna följa utvecklingen, exempelvis med förskola och skola, och samtidigt ha uppföljande samtal med vårdnadshavare och barn. I 11 kap. 4 a § SoL finns en bestämmelse om uppföljning efter avslutad utredning oberoende av samtycke från vårdnadshavarna eller barnet. Det är även möjligt att besluta om uppföljning efter avslutad utredning om en ansökan om tvångsomhändertagande av barnet avslagits av domstol. (Prop. 2012/13:10 s. 64-65 och s. 134).

Läs mer i Socialstyrelsens *Utreda barn och unga* i kapitlet ”Om insatser och uppföljning”.

Dokumentation

Se även Socialstyrelsens *allmänna råd Handläggning av ärenden som gäller barn och unga samt Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*, kapitlet ”Gemensamma regler för dokumentation hos beslutande nämnder, kommunala och enskilda utförare samt SiS” och *Grundbok i BBIC* samt *Metodstöd i BBIC.*

Allmänt om dokumentation

Vad som kommer fram under utredningen dokumenteras fortlöpande som journalanteckningar.

Journalanteckningar ska föras löpande och vara kortfattade men ändå ge en bild av processen, vara neutrala utan värderande omdömen. Journalanteckningar ska till exempel när det avser möten beskriva tid, plats, vem som var med och vad som beslutades samt annan för ärendet relevant information. Det är tillåtet att föra minnesanteckningar men dessa måste förstöras när uppgifterna förts in i journalen. Journalanteckningarna ska som huvudregel föras in direkt.

Oavsett vilken slutsats utredningen utmynnar i ska den dokumenteras noggrant och med tydlig beslutsmotivering. De personer ärendet rör samt beslutsfattare ska få en klar bild både av vad som kommit fram under utredningen, det vill säga vad som utgör underlag för beslut, och av utredarens professionella analys och bedömning samt slutsatser och förslag. Dokumentationen ska vara lätt att förstå och ge historia och sammanhang för de berörda som senare vänder sig till socialtjänst eller stadsarkiv för att läsa sina handlingar. Fokus i dokumentationen ska ligga på barnet eller den unge och hans eller hennes behov. Det ska framgå vad som är faktiska omständigheter och vad som är analys respektive bedömningar. Det kan också vara av värde att redovisa vilka resonemang om insatser som har förts och de förmodade konsekvenserna av olika insatser eller om inga insatser kommer till stånd.

När all relevant information samt utredarens analys, bedömning och förslag till beslut har dokumenterats kan hela dokumentationen flyttas över i formuläret *”BBIC Beslutsunderlag”,* genom att ett sådant öppnas. Här blir utredningen mer läsbar men fortfarande möjlig att redigera.

Vid beslut om insats i form av stöd i öppenvård ska en genomförandeplan upprättas. Vid förslag om vård utanför det egna hemmet utgör dokumentationen tillsammans med vårdplanen (se nedan) underlag för vårdnadshavarens och den unges, om han fyllt 15 år, ställningstagande till samtycke. Beslutet fattas av nämnd eller tjänsteman enligt stadsdelsnämndens delegationsordning. Vårdnadshavare och den unge, om han eller hon fyllt 15 år, delges beslutet (kommunikationsplikt).

Om den unge blir myndig under utredningstiden ska utredningen planeras så att den avslutas innan den unge fyllt 18 år. Den myndige kan när den blir myndig göra en ansökan. En utredning enligt 11 kap. 1 § SoL får som regel inte genomföras utan samtycke. Undantag måste dock göras för i de fall där det inte kan uteslutas att en person är i behov av vård med stöd av LVU och är också reglerad i LVM-lagstiftningen.

Se även Socialstyrelsens *Handbok att utreda barn och unga* kapitlet ”Särskilt om unga 18 – 20 år”.

Dokumentation vid öppenvårdsinsatser

Om utredningen kommer fram till att barnet, den unge eller familjen har behov av insatser i öppenvård fattas ett biståndsbeslut och sedan formuleras ett uppdrag där de övergripande målen för insatsen klargörs. Därefter hålls ett planeringsmöte, i vilket pojken/flickan, vårdnadshavare, handläggare och behandlare deltar. Här klargörs de behov av förändring som identifierats inom ramen för utredningen och de mål som insatsen förväntas uppfylla, utifrån barnets behov. Målen har formulerats tillsammans med de berörda. Planeringsmötets uppgift blir sedan att bryta ner dessa mål i konkreta delmål, samt fastställa hur dessa delmål ska nås.

Läs mer i Socialstyrelsens:
Utreda barn och unga, kapitlen ”Planera insatser” och ”Följa upp beslutade insatser”.
Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten, kapitlen ”Uppdrag till den som ska genomföra insatsen”, ”Följa upp insatser” och ”Avsluta insatser”.
Grundbok i BBIC, kapitlen ”Utforma och genomföra uppdrag för öppenvårdsinsats” och ”Följa upp öppenvårdsinsats”.
Metodstöd för BBIC, kapitlen ”Utforma och genomföra uppdrag för öppenvårdsinsats” och ”Följa upp öppenvårdsinsats”.

Efter att ett beslut om insats har fattats (”egen insats” eller ”insats” beroende på om det är den egna öppenvården eller en extern utförare) formuleras ett uppdragsdokument och skickas till öppenvården/utföraren i stadens digitala stöd.

Det man kommer överens om i planeringsmötet dokumenterades sedan i *Genomförandeplan för öppna insatser*. Här redovisas vilka mål och delmål som ska nås inom de olika behovsområdena samt inom faktorer i familj och miljö. Här anges också vilken aktivitet som ska leda till att målen nås, samt vem som ska göra vad och tidsram för insatsen. I slutet av planeringsmötet bokas tid för uppföljningsmöte, som ska hållas i god tid före insatsperiodens slut. Alla typer av insatser ska dokumenteras i och följas upp med utgångspunkt i genomförandeplanen. Resultatet av insatsen dokumenteras efter uppföljningsmöte i dokumentet *Uppföljning av pågående insatser.*

Dokumentation vid behov av vård utanför det egna hemmet

Så snart socialtjänsten överväger placering utanför barnets eller den unges eget hem ska en *vårdplan* upprättas. Planen ligger till grund för genomförandet av vården och för uppföljningen, oavsett om vården bedrivs med stöd av SoL eller LVU. Vårdplanen ska kompletteras med en *genomförandeplan* som konkret beskriver de övergripande målen för vården, *hur* vården ska utformas, vad som förväntas av vårdgivare, föräldrar, skolan med flera. Vårdplanen utgör tillsammans med övrigt

beslutsunderlag grund för beslut om bistånd enligt SoL eller nämndens ansökan om vård enligt LVU.

Om vårdplanen föreslår att barnet/den unge ska beredas vård i familjehem ska ett samarbete omedelbart inledas med den enhet som har till uppgift att rekrytera och utreda familjehem.

Läs mer i Socialstyrelsens:
Utreda barn och unga, kapitlen ”Bevilja insats” och ”Olika insatser”.
Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten, kapitlen ”Uppdrag till den som ska genomföra insatsen”, ”Följa upp insatser” och ”Avsluta insatser”.
Grundbok i BBIC, kapitlen ”Utforma och genomföra uppdrag för placering” och ”Följa upp placering”.
Metodstöd för BBIC, kapitlen ”Utforma och genomföra uppdrag för placering” och ”Följa upp placering”.
Stockholms stads *Riktlinjer för familjehemsvård för barn och ungdom*.

Brott mot barn

Misstanke om våld och övergrepp

Läs om handläggning vid misstanke om brott mot barn i Socialstyrelsens:
Utreda barn och unga, kapitlet ”Brott mot barn”.

Läs även Socialstyrelsens:
*Våld. Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relation*er.
Att vilja se, vilja veta och att våga fråga – Vägledning för att öka förutsättningarna att upptäcka våldsutsatthet.

Samråd, polisanmälan och tvärprofessionell planering

Vid misstanke om brott är det ofta lämpligt att samråd kan ske skyndsamt med polis, åklagare och läkare. I dessa situationer är det viktigt att beakta förunderundersökningssekretessen och socialtjänstens sekretess. Barnahus Stockholm har i uppdrag att svara för konsultation till stadsdelsförvaltningar m.fl. samt för samordning mellan berörda myndigheter i det akuta utredningsskedet när ett barn eller en ung person misstänks ha utsatts för ett brott. Samråd kan även ske avidentifierat för konsultation eller för samordning av insatser, planering och arbetsfördelning i ärenden där utredningar pågår inom olika de inblandande myndigheterna.

Huvudprincipen är att en misstanke om brott mot barn och unga skyndsamt bör polisanmälas. Polisanmälan är inte en lagstadgad skyldighet, utan lagstiftaren har gett socialtjänsten i uppdrag att göra en

professionell, självständig helhetsbedömning av när en misstanke är befogad och om nämnden kan avstå eller avvakta med en polisanmälan. Som vid alla beslut och avgöranden som rör barn ska särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Misstanke om att polisanmäla misstanke om brott innefattar också misstanke om brott enligt lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor.

För vägledning, se Socialstyrelsens *Socialnämndens ansvar för polisanmälan vid misstanke om brott mot barn* samt Socialstyrelsens *Utreda barn och unga,* kapitlet ”Socialtjänstens möjlighet att polisanmäla misstänkta brott mot barn”.

Samordnare vid Barnahus Stockholm kan konsulteras vid bedömningen om det är lämpligt att polisanmäla en misstanke om brott.

Använd Socialstyrelsens blankett ”*ANMÄLAN om misstanke om brott riktat mot barn”* som finns på www.socialstyrelsen.se.

Beslut *att* polisanmäla bör fattas av arbetsledare (jfr stadsdelsnämndens delegationsordning). Om ansvarig personal vid stadsdelsförvaltningen av något skäl bedömer att en polisanmälan inte är för barnets bästa kan nämnden *avvakta* eller fatta beslut att inte göra en polisanmälan. Detta kan förekomma exempelvis i situationer när underlaget är alltför vagt, exempelvis diffusa misstankar där det varken finns skador eller någon berättelse från barnet eller den unge. De avvägningar som har gjorts före beslut att polisanmäla eller inte ska dokumenteras i journalen.

Om ett beslut om att avvakta med att göra en polisanmälan fattas bör detta utvärderas och eventuellt omprövas efter någon vecka. Socialtjänsten har ansvaret för att fortlöpande göra en självständig professionell helhetsbedömning av vad som är till barnets bästa.

Så snart en polisanmälan har gjorts ska de berörda professionerna – regelmässigt socialtjänst och polis, etablera en kontakt och lägga fast en samlad strategi för det fortsatta handlandet från respektive myndighet. Barnahus Stockholm har där den samordnande funktionen. Socialtjänsten behöver ha ett nära samarbete med övriga myndigheter med hänsyn till förundersökningssekretessen.

För vägledning, se Socialstyrelsens *Utreda barn och unga,* kapitlet ”Polisens förundersökning vid misstanke om brott mot barn”.

Information till vårdnadshavare

Vid misstanke om brott mot barn är det är viktigt att konsultera samordnare vid Barnahus Stockholm om vem som har den första kontakten med barnet och barnets vårdnadshavare. Polisens utredning kan

försvåras om en vårdnadshavare informeras av socialtjänsten att utredning inletts och polisanmälan gjorts. Å andra sidan kan socialtjänstens utredning försvåras om inte vårdnadshavarna kan informeras. Det kan uppstå en konflikt mellan de två olika utredningsprocesserna, till exempel på grund av förundersökningssekretessen som kan vara en anledning att inte informera vårdnadshavaren. Det är inte givet vilken av processerna som har företräde utan det måste avgöras i varje enskilt fall. En förutsättning för att socialtjänsten ska kunna avvakta med att underrätta vårdnadshavarna om inledd utredning och åtgärder i övrigt är att förundersökning inleds omgående och att det inte finns något omedelbart skyddsbehov för barnet. Hur länge socialtjänsten kan avvakta med sin kontakt med barnet och dess familj måste bestämmas från fall till fall i samråd med polis och åklagare. Förutsättningen för att kunna avvakta från socialtjänstens sida är dock att barnets eller den unges behov av skydd kan garanteras under väntetiden.

Som part har vårdnadshavaren och den unge själv om han/hon fyllt 15 år, alltid rätt att ta del av det material som tillförts ett pågående ärende, men av 10 kap. 3 § OSL framgår att handling eller annat material **inte** får lämnas ut till part *om det med hänsyn till allmänt eller enskilt intresse kan vara av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i material inte röjs*. En sådan anledning kan vara att det föreligger förundersökningssekretess. När en part begär material i ett ärende där det kan föreligga förundersökningssekretess, kan stadsdelsnämnd fatta beslut att inte lämna uppgifterna enligt både 18 kap. 1 § och 10 kap. 3 § OSL. Det innebär att stadsdelsnämndens utredning, som ligger till grund för polisanmälan och själva anmälan kan sekretessbeläggas med stöd av denna bestämmelse, om åklagaren anser att det behövs. Det är stadsdelsnämnden som prövar skälen och fattar beslut i frågan.

Se även Socialstyrelsens *Utreda barn och unga,* kapitlet ”Polisens förundersökning vid misstanke om brott mot barn”, stycket ”förundersökningssekretess”.

Samtal med barnet vid misstanke om våld mot barnet

Ett arbetssätt är att genomföra ett samtal med barnet eller den unge (utifrån ålder och mognad) tillsammans med den som han, hen eller hon har berättat för, ofta en lärare eller annan skolpersonal. Detta är särskilt lämpligt när en polisanmälan inte ska göras (däremot kan informationen som barnet ger leda till ett nytt övervägande om polisanmälan). En utredning enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL måste inledas före samtal med barnet. Vårdnadshavarna måste informeras snarast och bör lämpligen bjudas in till ett möte samma dag för att få veta vad barnet har sagt och vilken bedömning som har gjorts. En noggrann planering tillsammans

med ansvarig arbetsledare är avgörande för den fortsatta processen och den fortlöpande säkerhetsplaneringen.

Socialtjänstens närvaro vid polisförhör

Förundersökningsledaren avgör var och när barnet ska höras. För den fortsatta sociala utredningen och av omsorg om barnet kan socialtjänsten ta del av förhören genom medhörning på Barnahus Stockholm. Förundersökningsledaren avgör vilka som ges möjlighet att direkt följa förhöret. Ofta kan en av föräldrarna följa med barnet till förhörslokalen men om båda vårdnadshavarna är misstänkta för brott bör en särskild företrädare vara utsedd för att fatta nödvändiga beslut kopplade till rättsprocessen, till exempel förhör och läkarundersökning. Socialtjänsten kan inte utan samtycke från vårdnadshavarna biträda polisen med hämtning av barnet till förhör. Närvaro vid hämtning på särskild företrädares begäran, bör ske endast om socialtjänstens representant bedöms utgöra ett viktigt personligt stöd för barnet. Om barnet är omhändertaget enligt LVU kan socialtjänsten närvara utan samtycke från vårdnadshavarna.

Läkarundersökning

När ett barn misstänks ha varit utsatt för våld eller sexuella övergrepp är det angeläget att en läkarundersökning sker omgående. Detsamma gäller om barnet har utsatts för vanvård. Om ärendet rör en puberterad flicka som misstänks varit utsatt för sexuellt övergrepp kan det i stället bli aktuellt att vända sig till Södersjukhusets mottagning för våldtagna Tar emot personer som utsatts för sexuellt övergrepp, våldtäkt eller försök till våldtäkt, personer över 13 år, samt flickor under 13 år som börjat menstruera. Barn utsatta för våldtäkt hänvisas till barnsjukhusens akutmottagningar.

Läkarundersökningen kan vara ett led antingen i polisens brottsutredning eller i socialtjänstens utredning enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL. Endast polis eller åklagare kan beställa rättsmedicinsk undersökning. Den undersökningen genomförs som regel av rättsläkare knuten till Barnskyddsteamet och dokumenteras i ett s.k. rättsintyg.

Om socialtjänsten inför sitt ställningstagande till eventuell polisanmälan behöver ett medicinskt utlåtande ska närmaste barn- och ungdomsmedicinska mottagning (BUMM) tillfrågas. Vårdnadshavarens samtycke krävs i dessa fall såvida ärendet inte rör barn som nått sådan ålder och mognad att han eller hon själv kan bestämma. Endast om vård enligt LVU övervägs kan socialtjänsten fatta beslut om läkarundersökning utan vårdnadshavarens samtycke med stöd av 32 § första stycket LVU.

Även om polis eller åklagare väljer att inte begära rättsmedicinsk undersökning ska socialtjänsten i samråd med Barnahus Stockholm överväga om det finns behov av en läkarundersökning. Skälen för läkarundersökning är flera. Dels är det angeläget att undersöka om barnet har kroppsliga skador som behöver medicinskt omhändertagande. Dels kan utsatta barn och ungdomar och även föräldrar behöva få en medicinsk bedömning av om övergreppen förorsakat kroppsliga skador eller förändringar.

Läs mer i Socialstyrelsens *Utreda barn och unga*, kapitlet ”Polisens förundersökning vid misstanke om brott mot barn”, stycket ”Läkarundersökning och rättsintyg”.

Barn som upplever våld i hemmet

En vanligt förekommande orsak till anmälan till socialtjänsten är att en förälder utsatt en annan förälder för våld. Socialtjänsten har enligt 5 kap. 11 § SoL ett särskilt ansvar för att ett barn som har utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver. Barn som upplever våld i hemmet är att betrakta som brottsoffer (5 kap. 11 § SoL) men är inte målsägande i rättsprocessen. De kan dock ha rätt till särskild brottsskadeersättning för barn som upplevt våld som kan sökas hos Brottsoffermyndigheten. Forskning visar att barn som har upplevt våld också ofta själva har varit utsatta för våld.

I ärenden om våld, hot och förtryck är skyddsaspekten särskilt viktig. En hotad eller våldsutsatt förälder (oftast mamman) kan i en akut situation ta med sig barn, som hon har vårdnaden om, till en kvinnojour eller annat skyddat boende för våldsutsatta kvinnor utan att underrätta den andra vårdnadshavaren när denne också är misstänkt förövare. Det föreligger en skyldighet enligt 5 kap. 11 § SoL (3:e st.) att *”särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.”* Observera att skyldigheten också omfattar personer i samkönade relationer och personer utan barn.

I de fall en kvinna ansöker bistånd i form av skyddat boende ska socialtjänsten inleda utredning enligt 11 kap. 1 § SoL när det gäller mamman, och besluta om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL för hennes del. Kvinnan har rätt till ett skriftligt beslut om bifall eller avslag. Biståndet kan ges i olika former, från råd och stöd till skyddat boende i någon form. Det finns olika driftsformer för skyddade boenden (HVB, stödboende, ideella kvinnojourer) men driftsformen ska inte styra hur beslutet registreras. Om biståndet ges i form av skyddat boende är det kvinnan som beslutar om hon ska ta med sig barnen och eventuella merkostnader för att hon tar med sig barnen följer det beslut som fattats för hennes

räkning. Det är inte möjligt att fatta beslut om skyddat boende för barn, enda undantaget är om det är en tonåring som är själv är utsatt för någon form, till exempel hedersrelaterat våld och/eller förtryck, då ska beslutet fattas i den unges akt. Mamman ansvarar för att meddela skolan och barnomsorgen men kan behöva stöd i detta. Socialtjänsten behöver försäkra sig om att detta följs upp och att barnens rätt till skolgång tillgodoses snarast möjligt. En av Stockholms stads kommunala grundskolor har i uppdrag att ansvara för samordning och genomförande av undervisning av elever på bland annat skyddade boenden belägna inom staden. För uppdraget finns särskilt anställd personal, Lärteamet. Det aktuella skyddade boendet kan bistå vårdnadshavare att ta kontakt med Lärteamet. För att barnet så snart som möjligt ska få tillgång till undervisning är det viktigt att socialsekreteraren i samband med att barnet flyttar till skyddat boende påminner vårdnadshavaren och det skyddade boendet om att omgående ta en sådan kontakt.

Se även Stockholms stads *Stödmaterial för samverkan mellan skolan och socialtjänst.*

När socialnämnden får kännedom om att ett barn kan ha
utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående, eller
bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående
ska nämnden utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp (SOSFS 2014:4) Nämnden ska vidare bedöma risken för att barnet kommer att utsättas för eller bevittna ytterligare våld.

I detta skede underrättas båda vårdnadshavarna om att utredning inleds och skälen för detta. Om den våldsutövande föräldern begär ut handlingarna eller uppgift om barnets och den våldsutsattas vistelseort så kan vara nödvändigt att fatta beslut om att sekretessbelägga den uppgiften *(både part och 26 kap. 1 §, 12 kap. 3 § första stycket 1 OSL*). Utredaren ska för att kunna bedöma barnets omedelbara behov snarast försöka inhämta barnets egen berättelse och dokumentera den. Det är också viktigt att båda vårdnadshavarna får ge sin bild av det som föranlett utredningen även om de har totalt motsatta uppfattningar. Fokus ska vara på barnens behov och föräldrarnas förmåga att tillgodose dem.

Socialtjänstens skyldigheter omfattar inte enbart akut skydd och stöd till barn och förälder. Socialtjänsten ansvarar även för att barnet kan få sina behov av mer långsiktigt stöd tillgodosett. Vid eventuella behov av kontakt med barn- och ungdomspsykiatrin ska socialtjänsten remittera barnet till BUP.

Könsstympning

En misstanke om att en flicka riskerar att utsättas för könsstympning är skäl att ingripa omedelbart till skydd för henne. Om man har skäl att tro att en flicka har utsatts för könsstympning ska detta polisanmälas. Preskriptionstiden är 10 år från den dag flickan fyller 18 år När ett brott preskriberas innebär det att den misstänkte inte längre kan ställas till svars för det brottet. Preskription av brott regleras i 35 kap. BrB och längden av preskriptionstiden beror på hur långt straffet för brottet är.

Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

Stadsledningskontorets juridiska avdelning kan i vissa fall vara behjälpliga vid juridiska frågor inför en ansökan om vård enligt LVU. Juridiska avdelningen företräder nämnden i domstol.

På framsidan av tjänsteutlåtandet vid ansökan om vård enligt LVU ska det anges att SLK/Juridiska avdelningen får i uppdrag att enligt tidigare utfärdad fullmakt föra stadsdelsnämndens talan. Fullmakt inges av den jurist som är ombud vid den muntliga förhandlingen.

Det är förvaltningsrätten som utser offentligt biträde till både barnet och vårdnadshavarna. Om det under en pågående utredning enligt SoL framkommer att utredningen sannolikt kommer att mynna ut i en ansökan om vård enligt LVU ska socialtjänsten meddela förvaltningsrätten att det finns behov av att utse offentligt biträde.

Förebyggande insatser enligt LVU - mellantvång

LVU behöver inte alltid betyda placering utanför det egna hemmet. Genom 22 § LVU kan socialtjänsten oberoende av samtycke, besluta att en ung person, som inte själv förmår uppfatta de negativa konsekvenser som t.ex. ett liv i kriminalitet kan medföra och som avvisar stöd, ska hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson eller delta i behandling i öppna former. Syftet med bestämmelsen är att socialtjänsten ska kunna ingripa i ett tidigare skede än när en ansökan till förvaltningsrätten om vård enligt LVU utanför det egna hemmet måste göras.

Mellantvånget (22 § LVU) riktar sig till unga som behöver stöd och hjälp på grund av sitt eget beteende och uppfyller kriterierna som avses i 3 § LVU. Syftet med införandet av mellantvång var att stärka socialtjänstens möjlighet att i större utsträckning gripa in oberoende av samtycke i ett förebyggande och tidigare skede än då en ansökan om vård enligt LVU måste göras. Mellantvång innebär att den unge får insatser i öppenvård på hemmaplan, till exempel särskild kvalificerad kontaktperson och inte

placeras utanför hemmet. Detta stöd behöver sättas in i tid, innan problemen har hunnit växa sig för stora.

Att agera i tid med förebyggande insatser enligt 22 § LVU kan vara viktigt ur såväl ett barnrättsperspektiv som ett barnskyddsperspektiv. Vid beslut enligt LVU ska vad som är bäst för den unge vara avgörande. I vissa situationer kan det bästa för den unge vara att ta emot stöd eller behandling på hemmaplan även om samtycke saknas. För barn och unga med destruktiva beteenden som avses i 3 § LVU ska det inom staden alltid övervägas om de ska bli föremål för mellantvång, när frivilliga insatser inte går att få till stånd och den unge fortfarande kan bo kvar hemma.

Se även Socialstyrelsens Förebyggande insatser enligt LVU – en vägledning om tillämpningen av 22 § LVU.

Inledande av vård enligt LVU och vård i hemmet enligt LVU

All vård som sker med stöd av LVU ska inledas utanför det egna hemmet. I 11 § LVU står det att socialtjänsten får medge att den unge får vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom eller henne. LVU i hemmet ska tillämpas med försiktighet. Så långt det är möjligt måste det finnas garantier för att den unge kan få en betryggande omvårdnad i sitt eget hem och att förhållandena i övrigt är säkra innan vård i det egna hemmet ens kan komma ifråga. En placering i det egna hemmet får inte tillgripas på grund av placeringssvårigheter utan måste vara vårdmässigt motiverad. LVU i hemmet bör heller inte fortgå mer än en kortare tid i slutet av vårdtiden.

Vårdkostnader

Barnets föräldrar har skyldighet att efter förmåga bidra till samhällets kostnader för barnet. När beslut om vård utom hemmet fattas ska därför stadsdelsnämnden utreda om föräldrarna kan bidra (8 kap. 1 § SoL).

Se Stockholms stads *Riktlinjer för handläggning av föräldrars ersättning till staden för placerade barn.*

Angivande av kostnaderna för vården – t.ex. storleken på familjehemsersättningen – ska inte anges i placeringsbeslutet som delges vårdnadshavaren. Avtalad ersättning fastställs i särskilt beslut enligt 8 kap. 1 § SoL.

Vid placering i HVB eller jourhem måste stadsdelsnämnderna följa gällande ramavtal och avropsordning. De jourhem som erbjuds genom resursteamet är alltid godkända av staden. Vid placering i jourhem, både i stadens jourhem genom resursteamet eller i upphandlade jourhem, måste den som beslutar om placeringen försäkra sig om att jourhemmet är

godkänt av staden. Eventuella brister, svårigheter eller problem som uppstår under en placering i jourhem ska anmälas till Resursteamet barn och ungdom inom socialförvaltningen. Om det är en placering enligt ramavtal ska avvikelserapportering göras mot ramavtalet.

Se: *Vårdgivarkatalogen* på Stockholms stads intranät.

Om avsteg från avropsordning eller ramavtal sker måste skälen för det dokumenteras,

Se: *Upphandlingsmallar inom socialtjänsten och funktionshinderomsorgen* på Stockholms stads intranät.

Uppföljning av planer och beslut

Planering är en förutsättning för ett målinriktat arbetssätt. Genomförande- och vårdplaner utgör grunden för stadsdelsnämndens uppföljning i enskilda ärenden. Ju mer konkreta planerna är, desto lättare blir det att bedöma effektiviteten i och resultaten av vidtagna åtgärder.

Bistånd i öppenvård

Vården ska följas upp regelbundet enligt vad som överenskommits i genomförandeplanen. Om det syfte som angetts i genomförande-planen uppnåtts avslutas ärendet lämpligen genom ett samtal med familjen för ömsesidig återkoppling. Avslutsorsak ska dokumenteras och ärendet avslutas i stadens digitala stöd. Om syftet inte uppnåtts men det slutliga målet kvarstår revideras genomförandeplanen och eventuella nya delmål skrivs in. Ett ”övrigt-beslut” fattas i stadens digitala stöd och datum för insatsen förlängs. Om samma insats sedan ska förlängas så fattas ett nytt insatsbeslut och ett nytt uppdrag och en ny genomförandeplan behöver tas fram. Om det finns behov av en helt ny insats, utförd av någon annan uppdragstagare, en helt annan omfattning eller på något annat sätt helt olik den ursprungliga insatsen ska ny utredning inledas och nya beslut fattas. Utredningen ska ha den omfattning som behövs för att kunna konstatera om behov föreligger eller inte. Skulle den enskilde inte samtycka till fortsatta insatser och det inte föreligger skäl för att ingripa enligt LVU ska ärendet avslutas, lämpligen med avslutande samtal med barnet/den unge, vårdnadshavarna och eventuellt andra samarbetsparter (skola, förskola, hälso- och sjukvård). Vid vård med stöd av LVU fattas beslut om eventuell kompletterande öppenvård med stöd av 11 § LVU.

Om utredningen enligt 11 kap. 1 § SoL leder till en bedömning att nämnden vill följa upp en insats utförd t.ex. av BUP eller Framtid Stockholm ska ett beslut om bistånd biståndsbeslut om uppföljande kontakt med socialsekreterare beviljas enligt 4 kap. 1 § SoL.

Vård utanför hemmet

Övervägande vid vård med stöd av SoL eller LVU § 2

Socialnämnden ansvarar för att noga följa vården och att se till att den bedrivs i enlighet med upprättad vårdplan. Det är angeläget att uppföljningsrutiner finns vid stadsdelsförvaltningarna så att samtliga ärenden kan följas upp vid utsatt tid. Vård enligt LVU ska också omprövas om vårdnadshavaren eller den unge, om denne fyllt 15 år, begär det. Det finns ingen inskränkning i den enskildes rätt att begära att vården ska upphöra

Dokumentation av övervägande sker i formuläret med samma namn. Ett ”övrigt-beslut” och förlängning av placeringstiden registreras i stadens digitala stöd. Stadsdelsnämnden beslutar att lägga rapporten till handlingarna eller, om nämnden så finner påkallat, uppdra åt förvaltningen att utreda förutsättningarna för upphörande av vård. Ett ”övrigt-beslut” och förlängning av datum för insats ska registreras i stadens digitala stöd.

Flyttningsförbud, begränsning av umgänge samt hemlighållande av barns vistelseadress (24 resp. 14 §§ LVU) ska övervägas minst en gång var tredje månad. Om vårdnadshavaren begär ett beslut har de rätt att få ett sådant så att de kan överklaga det.

Särskilt övervägande efter tre års placering i samma familjehem

För barn som vårdats i samma familjehem i tre år ska särskilt övervägande göras (13 § LVU och 6 kap. 8 § SoL). Innebörden av detta övervägande är att bedöma om det finns skäl att ansökan om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § FB. Frågan om överflyttning av vårdnad ska redovisas fortlöpande vid överväganden minst en gång var sjätte månad.

Socialstyrelsens kungörelse om upphävande av de allmänna råden om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare.

Omprövning vid vård enligt 3 § LVU

Vid vård enligt 3 § LVU (beteendefallen) ska nämnden, till skillnad mot vad som gäller vid övervägande, enligt 13 § LVU inom sex månader från verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av LVU ska upphöra. Därefter omprövas frågan fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

Läs om omprövning i Socialstyrelsens Metodstöd *i BBIC*, kapitlet ”Följa upp placering”.

Läs mer om både överväganden och omprövningar Socialstyrelsens handbok *Barn och unga i familjehem och HVB,* kapitlet ” Socialnämndens ansvar att noga följa vården”Uppföljning när en placering upphört
Det händer i vissa fall att vårdnadshavare återkallar sitt samtycke till fortsatt frivillig vård, även om barnet av socialtjänsten bedöms ha kvarstående behov av stöd och skydd. Det händer även att unga själva avbryter vården utan att syftet med vården uppnåtts. Återplacering i samhällsvård i sådana fall är inte ovanligt. Enligt 11 kap. 4 b § SoL kan stadsdelsnämnden besluta om uppföljning efter avslutad placering oberoende av samtycke från vårdnadshavaren eller barnet eller den unge.

Enligt bestämmelsen får socialnämnden besluta om uppföljning av ett barns situation efter det att en placering i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende (HVB) har upphört. En sådan uppföljning får ske om barnet, utan att förhållanden som avses i LVU föreligger, bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd men samtycke till sådan åtgärd saknas.

Syftet med bestämmelsen är att ge socialnämnden en möjlighet att följa den som är under 18 år i de fall det finns en berättigad oro för hans eller hennes situation i hemmet eller förhållanden i övrigt. Uppföljningen bör också kunna innebära ett motivationsarbete om socialtjänsten bedömer att det finns behov av öppna insatser eller av en ny placering.

Möjligheten till uppföljning ska endast tillämpas när det finns starka skäl. Det ska fattas ett formellt beslut om uppföljning och den får som längst pågå i två månader. Det är möjligt att delegera beslutanderätten till tjänsteman.

Beslutet ska motiveras, dokumenteras, registreras i stadens digitala stöd och delges den det berör enligt gällande regler. Under uppföljningstiden ska socialtjänsten med viss regelbundenhet, beroende på barnets ålder och behov, ha kontakt med föräldrar och barnet samt ha möjlighet att kunna ta de kontakter som behövs. Socialtjänsten ska också kunna samtala med barnet oberoende av vårdnadshavarens samtycke under förutsättning att barnet själv samtycker till det.

Beslut om uppföljning kan inte överklagas.

Möjligheter till återkoppling till utomstående kontakter

Socialtjänstens möjligheter att informera till exempel förskola och skola att en utredning har avslutats och att åtgärder för närvarande inte kan vidtas, finns men är begränsade. Möjlighet för socialtjänsten att utan vårdnadshavarens samtycke, och ungdomens om han/hon fyllt 15 år, att göra återkoppling till uppgiftslämnare finns endast då anmälan görs. Om

man har fått ett samtycke till en uppföljande kontakt efter avslutad utredning måste det vara ett aktuellt samtycke.

Läs mer i Socialstyrelsens *Utreda barn och unga*, kapitlet ”Återkoppling”.

Upphörande av vård

Vård utanför hemmet ska avslutas så snart den inte längre behövs, men det innebär inte att nämndens ansvar upphör. Socialnämnden ska genom att anordna lämplig eftervård eller utslussning även tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vården utanför det egna hemmet har avslutats (5 kap. 1 §). Många unga kan behöva bo kvar i sitt familjehem även efter myndighetsåldern och till dess skolgången avslutats. Goda studieresultat gymnasieskolan har stor betydelse för senare etablering och en avslutad gymnasieutbildning har alltmer blivit en inträdesbiljett till arbetslivet, varför det är mycket viktigt att socialtjänsten stödjer detta. Vård enligt LVU kan ges unga som inte har fyllt 21 år. Det är viktigt att den unge och hans eller hennes familj är delaktiga i planeringen och att nämnden tar hänsyn till den unges uppfattning.

Läs mer i Stockholms stads *Riktlinjer för familjevård för barn och ungdom* samt Socialstyrelsens handbok *Barn och unga i familjehem och HVB,* kapitlet ”Frågor om vårdens upphörande”.

Ansvar efter vårdtidens slut

I 5 kap. 1 § SoL, den sista strecksatsen, regleras socialnämndens ansvar för barn och unga efter vårdens upphörande. Nämnden är skyldig att ge det stöd till barn och unga som de behöver och att fråga dem om vilket stöd de vill ha. Ansvaret sträcker sig utöver 18-årsdagen, unga kan behöva vara familjehemsplacerade eller få annat stöd en längre tid. Det finns ingen absolut åldersgräns för när en placering ska upphöra. För unga är det viktigt att ha stöd ut i vuxenlivet och om barnet/den unge saknar stöd i sitt nätverk för att exempelvis gå ut gymnasiet är det socialtjänstens skyldighet att ge henne eller honom stöd så att skolgången kan genomföras. Barn och unga som har varit placerade har i jämförelse med andra jämnåriga större hinder när det gäller att ordna sin egen försörjning, få en god hälsa och en bra utbildning. De har rätt att få det stöd som krävs i form av hjälp med boende, studiestöd, ekonomiskt stöd och övrigt som de behöver.

Om en ung person har varit placerad i en annan kommun och hellre vill söka stödet i den kommunen kan ärendet flyttas över till den kommunen. Det måste ske i samförstånd med både den enskilde och kommunen, utifrån vad som är bäst i det enskilda fallet. Placeringskommunen har kvar

ansvaret tills någon annan kommun har tagit över, om inte behovet av stöd är helt och hållet uppfyllt.

Om ett barn behöver ny vårdnadshavare

Rättsreglerna i SoL och LVU föreskriver att socialtjänstens arbete ska syfta till en återförening mellan barn och föräldrar efter att problemen i föräldrahemmet och/eller för den unge har kunnat avhjälpas. Emellertid finns situationer då omsorgen om barnets eller den unges bästa innebär att nya vårdnadshavare behöver utses.

Överflyttning av vårdnad till särskilt förordnade vårdnadshavare

1. P.g.a. brister i omsorgen som medför bestående fara (6 kap. 7 § FB). Socialtjänsten kan i ärenden då man redan från början kan förutse en långvarig placering anse det vara bättre för barnet att nämnden, istället för ansökan om vård enligt LVU, tar initiativ till en vårdnadsöverflyttning. Det hör dock till undantagsfallen att påbörja en vårdnadsöverflyttning utan att först ha försökt med placering enligt LVU.

2. När ett barn stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem (som regel ett familjehem) och det är uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas (6 kap. 8 § FB). Bestämmelsen innebär att föräldrar kan fråntas vårdnaden även om de inte brustit i omvårdnaden om barnet eller den unge på ett sätt som medför bestående fara för barnet.

3. P.g.a. varaktigt förhinder att utöva vårdnaden (6 kap. 8 a § FB). Denna bestämmelse tillkom för att stärka skyddet för barn och ungdomar som av flyktingskäl eller andra skäl kommit ensamma till Sverige och fått uppehållstillstånd.

Ändring i vårdnaden på grund av att föräldrar dör

Om föräldrar har gemensam vårdnad och en av dem dör, blir den andra föräldern automatiskt ensam vårdnadshavare. Om båda föräldrarna dör, ska rätten anförtro vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Om ett barn står under vårdnad av endast en av föräldrarna och den föräldern dör, ska rätten anförtro vårdnaden åt den andra föräldern eller om det är lämpligare åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare (6 kap. 9 § FB).

Socialstyrelsens kungörelse om upphävande av allmänna råden (SOSFS 2006:20) om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare.

Se även Stockholms stads *Riktlinjer för vårdnad, boende och umgänge* och *Riktlinjer för familjevård för barn och ungdom* samt tillämpningsföreskrifter för administrativa rutiner när familjehem blir särskilt förordnade vårdnadshavare.

Nationell adoption

Nationella adoptioner är ovanliga i Sverige. Årligen rör det sig om totalt mellan 15-25 stycken barn i åldern 0-1 år som lämnas för adoption. Den sociala barnlagstiftningen är inte uppbyggd utifrån ett adoptionsperspektiv utan mer från ett återföreningsperspektiv. Inte desto mindre är det socialtjänstens skyldighet att verka för att stärka barns familjerättsliga ställning.

I utredningar som rör gravida eller nyblivna föräldrars omsorgsförmåga kan det, med hänsyn taget till övriga omständigheter i ärendet, vara viktigt att tidigt väcka frågan om föräldrarna har tänkt på möjligheten att lämna barnet till adoption. Särskilt angeläget torde detta vara i de fall då föräldrarnas förmåga inte på mycket lång tid kan förväntas motsvara barnets behov av en trygg och stabil uppväxt.

Skulle barnets föräldrar vara motiverade till adoption är det viktigt att de får det stöd de behöver för att orka hålla fast vid sitt beslut, utan att de känner sig övertalade eller tvingade. Adoption är ett livsavgörande och oåterkalleligt beslut. Det kan exempelvis vara viktigt att redovisa hur omfattande och grundligt en utredning om blivande adoptivföräldrar går till. Föräldrarna har också möjligheter att uttrycka önskemål vad gäller de blivande adoptivföräldrarna och vara försäkrade om att dessa blir lyssnade på.

I ärenden då socialnämnden får kännedom om föräldrar som vill lämna det väntade barnet för adoption, eller får kännedom om ett spädbarn som lämnats för adoption, ska flera olika utredningar påbörjas. Det är angeläget att ansvariga handläggare samordnar utredningarna och insatserna.

Se Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd:
Om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap; HSLF-FS 2017:49
Adoption, handbok för socialtjänstens handläggning av internationella och nationella adoptioner.
Om socialnämndens handläggning av ärenden om adoption; HSLF-FS 2017:48
Se även Socialstyrelsens *Kungörelse om upphävande av allmänna råden (SOSFS 2008:8)*
Se även Stockholms stads *Riktlinjer för socialnämndens utredning och fastställande av faderskap* samt *Riktlinjer för handläggning av adoptionsärenden.*

6. Unga lagöverträdare

Under detta kapitel tillkommer nedanstående lagstiftning som berör unga lagöverträdare: Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL), lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU), förordning (1998:641) om verkställighet av sluten ungdomsvård, lag (1991: 2041) om särskild personutredning i brottmål, lag (2002:445) om medling med anledning av brott, brottsbalken (BrB) och rättegångsbalken (RB).

Ytterligare vägledning kring handläggning av ärenden som rör unga lagöverträdare finns i Socialstyrelsen handbok för socialtjänsten *Barn och unga som begår brott* och Socialstyrelsens *Utreda barn och unga* kapitlen ”När barn misstänks för brott” och ”Särskilt om unga 18-20 år”.

Allmänt

Principen om att unga lagöverträdare skall särbehandlas har en lång tradition och bred förankring i Sverige (prop. 1997/98:96 s. 139). Principen om unga lagöverträdare gäller särskilt för åldersgruppen 15-17 år, men även för åldersgruppen 18-20 år. Principen bygger på erfarenheten att straffrättsliga ingripanden mot unga människor måste anpassas till den unges brist på mognad, begränsade erfarenhet och särskilda förhållanden. Lagstiftaren anser att det inte är tillräckligt att fokusera på de brottsliga gärningarna som sådana, utan hela den unges situation måste beaktas.

Skyndsamhetskrav och samverkan

Speciella krav ställs vid ungdomsmål. Förfarandet hos polis, åklagare och domstol ska vara snabbt och förutsätter nära samarbete mellan berörda myndigheter. Skyndsamhetskrav gäller vid brott med fängelse i straffskalan och polisen alternativt åklagaren ska då begära in yttrande från socialtjänsten senast vid delgivningen av brottsmisstanken.

Läs mer : LUL och PM från framtid Stockholm: *Misstankeförhör enligt LUL, nya rutiner från 180301*.

Socialnämnden har enligt 5 kap. 1a§ SoL en skyldighet att ta initiativ till att det kommer till stånd en samverkan kring barn och unga under 18 år som far illa eller riskerar att fara illa, vilket även omfattar barn och unga med normbrytande beteende. Stadsdelsnämnderna rekommenderas att tillsammans med företrädare för respektive lokalpolisområde träffar lokala samverkansavtal som bl.a. behandlar kommunikationsrutiner kring enskilda ärenden. De lokala samverkansöverenskommelserna ska följa den stadsövergripande samverkansöverenskommelsen mellan Stockholms stad och Polisregion Stockholm.

Barn under 15 år

Enligt bestämmelserna 1 kap. 6 § BrB är ett barn inte straffmyndigt innan 15 års ålder och kan därmed inte dömas för begångna brott.
I LUL finns bestämmelser som reglerar hanteringen av unga lagöverträdare. Socialnämnden ska omedelbart underrättas när ett barn under 15 år kan misstänkas för brott på vilket fängelse kan följa. När förhör hålls i utredningar som inletts med stöd av huvudregeln eller på begäran av socialtjänsten, krävs särskilda skäl för att socialtjänsten inte ska närvara. Kan någon misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar emot det. På begäran av socialnämnden får en utredning om brott även inledas i andra fall avseende någon som inte har fyllt femton år, om socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge.

Det är viktigt med en snabb reaktion när ett barn eller ung person blir misstänkt för ett brott för första gången. För att utveckla samhandling ytterligare mellan socialtjänst och polis ska socialtjänsten inom ramen för utredningar gällande barn och unga som riskerar att hamna i kriminalitet, bjuda in lokal polis till anmälningsmöten med den unge och vårdnadshavarna, under förutsättning att det är polisen som har gjort anmälan. Detta särskilt om ny oro inkommer, liksom att socialtjänsten i större utsträckning ska begära in polisens samlade bedömning av situationen kring den unge.

Socialnämnden kan med stöd av 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL), hos polisen initiera att en utredning om brott inleds avseende någon som inte har fyllt 15 år om socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge. Denna möjlighet ska användas i större utsträckning och kan fördjupa samhandling mellan socialtjänsten och polisen. Om stadsdelsnämnden inte kan närvara vid polisförhöret ska Framtid Stockholm alltid tillfrågas om de kan bistå genom att närvara vid polisförhöret och efteråt ge återkoppling till stadsdelsnämnden.

Läs mer: LUL.

Påföljdssystemet

Den allmänna principen är att unga lagöverträdare i första hand ska bli föremål för åtgärder av socialtjänsten. Unga lagöverträdare ska dömas till lindrigare straff än vuxna. Om brottet begicks innan den unge har fyllt 21

år ska domstolen särskilt beakta detta vid straffmätningen (s.k. ungdomsreduktion). Innehållet i de särskilda påföljderna för unga lagöverträdare ska både vara tydliga och pedagogiska och ta hänsyn till de straffrättsliga principerna om förutsebarhet, proportionalitet samt konsekvens.

Straffvarning

Åklagaren får besluta om straffvarning för den som har begått ett brott när han/hon var under 18 år (16 § LUL). Sådan varning får beslutas om den unge blir föremål för

1. vård eller annan åtgärd enligt SoL,
2. vård eller annan åtgärd enligt LVU, eller
3. annan åtgärd som innebär att den unge får hjälp eller stöd

Straffvarning får också beslutas om det är uppenbart att brottet skett av okynne eller förhastande.

Om den unge fått straffvarning ska stadsdelsnämnden behålla ärendet aktuellt, registrera beslutet och följa upp den vård, hjälp eller stöd den unge får. På begäran från åklagarmyndigheten ska stadsdelsnämnden ge åklagaren information om hur vården, hjälpen eller stödet förlöpt under förutsättning att den unge och vårdnadshavarna samtycker till det.

Socialnämnden har i 12 kap. 8 § SoL ålagts en underrättelseskyldighet gentemot åklagarmyndigheten. Underrättelseskyldigheten korresponderar med förutsättningarna för undanröjande av ungdomsvård och ungdomstjänst. Socialnämnden ska underrätta åklagarmyndigheten om det kan antas att det finns förutsättningar för åklagare att besluta om varning med stöd av 30 b § LUL. Vidare ska socialnämnden underrätta åklagarmyndigheten om det kan antas att det finns förutsättningar för domstol att meddela varning eller undanröja påföljden enligt 32 kap. 4 § BrB. Stadsdelsnämnden bör i dessa situationer ta ställning till om nämnden behöver inleda en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL.

Ungdomsvård

I 32 kap. 1 § BrB regleras påföljden ungdomsvård. Påföljden kan dömas ut om den unge har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge
Den som är under 21 år får dömas till ungdomsvård. Ett särskilt vårdbehov anses föreligga när den unge efter en kvalificerad bedömning har befunnits löpa risk för ett fortsatt brottsligt beteende eller för en ogynnsam utveckling i övrigt. Den föreslagna vården eller åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt.

Påföljden ungdomsvård *kräver* att socialnämnden har inlämnat ett yttrande (11 § och 28 § LUL). De åtgärder som socialnämnden avser vidta

ska framgå av ett *ungdomskontrakt* om åtgärderna vidtas med stöd av SoL eller en *vårdplan* om åtgärderna vidtas med stöd av LVU. Domstolen prövar om socialnämndens planerade insatser framstår som tillräckligt ingripande med hänsyn till brottets straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Insatser enligt en dom avseende ungdomsvård ska registreras i stadens digitala stöd både som ett verkställighetsbeslut enligt 32 kap. 1 § BrB och som ett insatsbeslut enligt SoL eller LVU. Ett ärende om verkställighet av ungdomsvård får inte avslutas av stadsdelsnämnden innan verkställigheten är helt fullföljd. Undantaget är om ärendet överförts till annan stadsdelsnämnd eller kommun.

Ungdomstjänst

Ungdomstjänst regleras i 32 kap. 2 § BrB och är en fristående påföljd avseende ungdomar under 21 år. Ungdomstjänst ska bestå av oavlönat arbete och annan särskild anordnad verksamhet i lägst 20 timmar och högst 150 timmar. Ungdomstjänsten ska verkställas så snart det kan ske och senast två månader efter det att domen har vunnit laga kraft, om inte särskilda skäl talar mot det (5 kap. 1 b § SoL).

Enligt bestämmelsen får rätten döma till ungdomstjänst om påföljden kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet och det inte finns skäl för att döma till ungdomsvård. Utgångspunkten är att ungdomsvård ska ha företräde i påföljdsvalet framför ungdomstjänst. Först om det inte finns anledning att döma till ungdomsvård bör rätten döma till ungdomstjänst.

Socialnämnden ska i sitt yttrande bedöma om ungdomstjänst är lämplig påföljd för den unge. Inom Stockholms stad är det *Stockholms Ungdomstjänst* som ansvarar för verkställigheten av påföljden.

Dom på ungdomstjänst ska registreras i stadens digitala stöd som ett verkställighetsbeslut enligt 32 kap. 2 § BrB och som ett insatsbeslut enligt SoL eller LVU i form av uppföljande kontakt med socialsekreterare. Ett ärende om verkställighet av ungdomstjänst får inte avslutas av stadsdelsnämnden innan verkställigheten är helt avklarad. Undantaget är om ärendet överförts till annan stadsdelsnämnd eller kommun.

Läs mer: Ansvarsfördelningen för handläggning av ett ungdomstjänstärende, om den unge flyttar från stadsdelsnämnden framgår i riktlinjerna: *Ärendeansvar mellan stadsdelsnämnderna inom individ- och familjeomsorgen, omsorgen om äldre personer och personer med funktionsnedsättning*.

Sluten ungdomsvård

Sluten ungdomsvård är en frihetsberövande påföljd för brott som den unge har begått innan han/hon fyllt 18 år och regleras i 32 kap. 5 § BrB. Påföljden ska användas då ungdomar begått så allvarliga brott att samhället måste reagera kraftfullt genom ett frihetsberövande. Tiden för sluten ungdomsvård som rätten kan fastställa är lägst fjorton dagar och högst fyra år. Statens institutionsstyrelse ansvarar för verkställigheten. Verkställigheten ska planläggas och genomföras efter samråd med socialnämnden i den dömdes hemort.

Verkställigheten ska ske vid de särskilda ungdomshem, s.k. ”§ 12-hem”, som avses i 12 § LVU. Det är ett urval av de särskilda ungdomshemmen som tar emot LSU-dömda ungdomar. Statens institutionsstyrelse ansvarar för att efter samråd med socialtjänsten i den dömdes hemkommun, bestämma vid vilket särskilt ungdomshem som den dömde ska tas in. En individuellt utformad verkställighetsplan ska upprättas för den dömde. Socialnämnden ska emellertid fortfarande ha det övergripande ansvaret för den unge som följer av socialtjänstlagen (5 kap. 1 § SoL). Att den unge blir frihetsberövad på straffrättslig grund befriar inte socialnämnden från detta ansvar.

Läs mer: De närmare bestämmelserna om sluten ungdomsvård finns i lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU).

Det är viktigt att utslussningen sker successivt från den institution som den unge varit intagen på vid dom om vård enligt LSU. SiS har ansvaret för utslussningen som ska planläggas (verkställighetsplan) *i samråd med socialtjänsten i den dömdes hemkommun*.

När en ung person som är föremål för vård enligt LVU döms till sluten ungdomsvård bör socialnämnden bedöma huruvida behovet av LVU-vård kvarstår. Socialnämnden är fri att besluta utifrån vad som är det mest ändamålsenliga i det enskilda fallet. Ibland är omständigheterna sådana att beslutet om LVU-vård bör kvarstå trots att den unge dömts till sluten ungdomsvård.

Om det parallellt med LSU-vården inte pågår vård enligt LVU behöver samverkan ske med samtycke. Vid kortare LSU-straff ska stadsdelsnämnden hålla ärendet aktuellt och planera vården, följa upp vården och bistå i utslussningsarbetet samt bedöma behovet av och bevilja eventuella insatser. För att kunna göra den bedömningen kan det behöva inledas en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL. eller en utredning enligt 11 kap. 1 § och 2 § SoL om den unge är under 18 år. Om bedömningen är att det inte behöver genomföras en utredning ska ärendet vara aktuellt genom ett biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL i form av uppföljande kontakt med

socialsekreterare under pågående LSU-vård. Huvudregeln är att ha ärendet aktuellt vid LSU-vård understigande ett år.

Vid LSU-straff, överstigande ett år, där det inte parallellt pågår vård enligt LVU, behöver stadsdelsnämnden ta ställning till om ärendet ska vara pågående eller avslutas för att sedan återaktualiseras genom en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL eller en utredning enligt 11 kap. 1 § och 2 § SoL om den unge är under 18 år, i god tid före utslussningen. Om ärendet är aktuellt under den tid som det inte pågår LVU-vård behöver ärendet vara aktuellt antingen genom en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL som avslutas inom lagstadgad tid eller genom ett biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL i form av uppföljande kontakt med socialsekreterare under pågående LSU-vård.

Ytterligare vägledning kring handläggning av ärenden som rör unga lagöverträdare finns i Socialstyrelsen handbok för socialtjänsten *Barn och unga som begår brott*, kapitlet sluten ungdomsvård.

Varning och undanröjning

Vid misskötsamhet kan utdömd påföljd *undanröjas* och ersättas av en ny enligt 32 kap. 4 § BrB. Påföljden kan även undanröjas p.g.a. annan anledning som inte var känd när domen föll (t.ex. omfattande missbruk). Rätten kan meddela varning om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd. Även åklagaren kan meddela *varning* (30 b § LUL) vid misskötsamhet. Nämnden har en skyldighet att underrätta åklagarmyndigheten om den unge missköter ungdomstjänsten eller om den vård som redovisats i ett ungdomskontrakt alternativt i en vårdplan enligt påföljden ungdomsvård inte kommer till stånd (12 kap. 8 § SoL**)**.

Strafföreläggande och böter

I stället för att väcka åtal vid domstol kan åklagaren i vissa fall utfärda ett strafföreläggande i form av ett bötesstraff. Möjligheterna är utökade kring unga som inte har fyllt 18 år. Syftet är att hålla unga lagöverträdare utanför domstolen och få till stånd en snabbare handläggning. Böter (25 kap. BrB) kan dömas ut i form av dagsböter, penningböter eller normerade böter. Böter är i relation till övriga påföljder den lindrigaste formen av påföljd.

Kriminalvårdspåföljder

Kriminalvårdspåföljderna villkorlig dom, skyddstillsyn och fängelse är påföljder som i första hand är avsedda för vuxna. Påföljderna kan dock i vissa undantagsfall även komma i fråga för unga i åldern 15-17 år. Påföljderna regleras i brottsbalken.

Läs mer: Brottsbalken och om påföljderna www.kriminalvarden.se.

Handläggning av ärenden gällande unga lagöverträdare

Inkommande information och utredning enligt SoL

Enligt 6 § polislagen Polismyndigheten ska fortlöpande samarbeta med myndigheterna inom socialtjänsten och snarast underrätta dessa om förhållanden som bör föranleda någon åtgärd av dem. Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § SoL.

I 6 § LUL framgår att om någon som inte har fyllt arton år, är skäligen misstänkt för ett brott som kan leda till fängelse, ska socialnämnden genast underrättas. Vid underrättelse om misstänkt brott ska nämnden ta ställning till om utredning enligt 11 kap. 1 § SoL ska inledas.

Läs mer: Se ovanstående kapitel Utredningsmodell.

En dom om verkställighet av ungdomstjänst kan inkomma till socialtjänsten, utan att yttrande från socialnämnden har begärts av polis, åklagare eller domstol. Domen om ungdomstjänst ska registreras som ett verkställighetsbeslut i stadens digitala stöd (32 kap. 2 § BrB). För att registrera beslutet måste en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL inledas.

För den som misstänks för att ha begått brott innan han eller hon fyllt arton år ska åklagaren, innan beslut fattas i åtalsfrågan, inhämta yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvaret för den unge, om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skälig misstanke att han eller hon har begått brottet och sådant yttrande inte inhämtats under förundersökningen. Nämnden ska utan samband med ett yttrande lämna den som har ansvar för att inhämta yttrande de upplysningar som denne begär i fråga om den unge (11 § LUL). En sådan situation kan vara när den unge är misstänkt för ett lindrigare brott och socialtjänsten får en förfrågan om den unges lämplighet för ungdomstjänst. Vid en sådan förfrågan ska en utredning inledas enligt 11 kap. 1 § SoL.

Närvaro vid polisförhör

Vid förhör med den som inte har fyllt arton år och som är misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa ska företrädare för socialtjänsten närvara om det kan ske utan men för utredningen.

Närvaro vid ett polisförhör innebär alltid myndighetsutövning, men behöver inte ha föregåtts av ett beslut om att inleda en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL. Närvaro vid ett polisförhör betraktas som en del av förhandsbedömningen med syfte att få mer information från anmälaren

inför den slutgiltiga bedömningen. Om stadsdelsnämnden inte kan närvara vid polisförhöret ska Framtid Stockholm alltid tillfrågas om de kan bistå genom att närvara vid polisförhöret och efteråt ge återkoppling till stadsdelsnämnden. Syftet att medverka vid polisförhör är att kunna bedöma och fatta beslut om den unge behöver någon form av skydd eller stöd och för att samverka med polis och åklagare. Till exempel kan det innebära att socialtjänsten ordnar en betryggande övervakning av den unge i stället för att den unge placeras i häkte.

Läs mer : PM från framtid Stockholm: *Misstankeförhör enligt LUL, nya rutiner från 180301*.

Allvarssamtal inom 48 timmar

Allvarssamtal ska hållas med den unge och dennes vårdnadshavare inom 48 timmar efter det att det kommit till socialtjänstens kännedom om att den unge för första gången har misstänks ett brott. Om det är möjligt ska polisen även närvara vid allvarssamtalet. Syftet med allvarssamtalet är att visa på konsekvenserna av handlingen men huvudsyftet är att stödja den unge och vårdnadshavarna och vid behov erbjuda råd och service eller insats. Varje aktör ansvarar för att innan allvarssamtalet påbörjas informera om syftet med allvarssamtalet och hur information i samtalet kommer att användas och vad det kan leda till. Allvarsamtalen kan hållas av stadsdelsförvaltningens medarbetare eller till exempel socialsekreterare vid stödcentrum. De som håller i allvarssamtalen ska iaktta försiktighet att prata om själva brottet utan istället fokusera på konsekvenserna av brottet och de eventuella stöd som den unge eller vårdnadshavarna kan behöva. Det är viktigt att skilja på polisens förhör med den unge och allvarssamtalet. En av anledningarna till detta är att den unge inte har någon rättslig representant närvarande under allvarssamtalet.

Häktning

Om den unge riskerar häktning eller är häktad ska socialnämnden regelmässigt överväga om grunden för omedelbart omhändertagande enligt LVU föreligger och besluta om placering på ett särskilt ungdomshem enligt LVU alternativt besluta om annan placering där den unge kan övervakas på ett betryggande sätt. Även för unga lagöverträdare i åldersgruppen 18 – 20 år kan ett omedelbart omhändertagande vara ett bättre alternativ än häktning. Ett beslut om omedelbart omhändertagande kan bestå även under häktningstiden. Beslutet om häktning är överordnat beslutet om omedelbart omhändertagande och det omedelbara omhändertagandet får inte verkställas så länge den unge är häktad.

Sociala insatsgrupper

Sociala insatsgrupper (SIG) är en form för samverkan mellan socialtjänsten, polisen och skolan samt andra viktiga aktörer kring en ung

lagöverträdare. Samverkan mellan myndigheterna kring den unge är i sig inte att betrakta som en insats utan ska ses som en samordning av olika verksamheters inbördes arbete med den unge. Varje aktör i SIG beslutar om de stödinsatser som den egna verksamheten kan erbjuda, t.ex. kontaktperson som då blir en biståndsbedömd insats. Vidare är också lotsens insats i de sociala insatsgrupperna ett bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL.

Våldbejakande extremism

Våldsbejakande extremism (VBE) handlar om hot mot demokratin och människors liv och hälsa. Det är ett samlingsbegrepp för rörelser, ideologier eller miljöer som inte accepterar en demokratisk samhällsordning och som främjar våld för att uppnå ett ideologiskt mål. Med våldsbejakande menas handlingar såsom att stödja, uppmana till eller delta i ideologiskt motiverade våldshandlingar för att främja en sak. Radikalisering är den process som leder till att en person eller en grupp stödjer eller utövar ideologiskt motiverat våld för att främja en sak Det förebyggande arbetet riktar sig mot tre olika miljöer; våldsbejakande högerextremistiska vit makt-miljön, den våldsbejakande vänsterextremistiska autonoma miljön och den våldsbejakande islamistiska extremistmiljön. Därutöver finns ensamagerande extremister som motiveras till våldshandlingar av olika ideologier, men som inte tillhör nämnda grupper eller nätverk. VBE kan bli en fråga för socialtjänsten om det kommer in en anmälan om oro eller om socialtjänsten i samverkan med polisen får information om att någon är involverad. Det kan också handla om anhöriga som hör av sig med oro eller om egna iakttagelser från anställda inom socialtjänsten. Det kan även röra sig om individer som vill lämna en våldsbejakande miljö och som behöver stöd eller om barn vars föräldrar återvänt till Sverige från en terrorist- eller krigsmiljö. Staden har särskilda riktlinjer för arbetet mot VBE och stadens samordnare på Stadsledningskontoret har tagit fram en vägledning till hjälp för alla anställda i staden när man ska hantera en händelse, oro eller information kopplad till VBE. Samtliga stadsdelsnämnder och berörda facknämnder har också lokala handlingsplaner för arbetet mot VBE.

Återvändare från krigsdrabbade områden

När situationen i världen förändras och det sannolikt kommer att komma tillbaka personer till Sverige och Stockholm som kan ha deltagit i väpnade aktioner i t.ex. Syrien behöver det klarläggas vilka möjligheter staden har att bidra till att personer som gjort sig skyldiga till brott lagförs. Eftersom det är viktigt att kunna de bestämmelser i offentlighet- och sekretesslagen som kan bli aktuella att tillämpa redogörs för dessa nedan. Det är en önskan att staden mer aktivt utnyttjar de möjligheter som finns att inom gällande regelverks ramar samarbeta med polismyndigheten.

Socialtjänstsekretess

Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men enligt 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL.

Några sekretessbrytande regler

Sekretessen inom socialtjänsten hindrar inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet eller Polismyndigheten, om uppgiften angår misstanke om brott som riktats mot någon som inte har fyllt arton år och det är fråga om brott som avses i:
1. kap. 3, 4 eller 6 brottsbalken eller
2. lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor
(10 kap. 21 § OSL).

En uppgift som angår misstanke om ett begånget brott och som är sekretessbelagd inom socialtjänsten får lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet endast om misstanken angår:
1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år,
2. försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, eller
3. försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, om gärningen innefattat försök till överföring av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (10 kap. 23 § OSL).
Exempel på brott där det är föreskrivet minst ett års fängelsestraff är folkmord och brott mot mänskligheten där straffen är fängelse lägst 4 år och upp till livstid, se lag (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Polisanmälan vid misstanke om vissa brott

Det finns ingen lagstadgad skyldighet att göra polisanmälan. Det kan dock ingå i tjänsteansvaret att göra en polisanmälan i en viss situation om det inte föreligger hinder på grund av sekretess. Det föreligger också en allmän skyldighet att i tid anmäla eller annars avslöja vissa förestående eller pågående allvarliga brott (23 kap. 6 § brottsbalken).
Om en uppgift inte är sekretessbelagd, ska en myndighet på begäran av en annan myndighet lämna uppgift som den förfogar över (6 kap. 5 § OSL).
Om polis eller åklagare begär ut allmänna handlingar ska efterfrågade handlingar lämnas ut om det inte föreligger hinder på grund av sekretess.
För att bedöma om ett handlande kan utgöra ett brott kan samråd alltid ske med polis eller åklagare om de enskilda personernas identitet inte röjs.

Delegation

Beslut att polisanmäla eller inte är vanligtvis delegerat till enhetschefsnivå. Socialnämnden har delegerat beslut att polisanmäla till gruppledare på socialjouren och biträdande enhetschef som lägsta nivå. Om beslut ska fattas på högre nivå, t.ex. på utskottsnivå, bör delegationsordningarna ändras.

Rekommendation

Beslut rörande polisanmälan vid misstanke om folkmord, brott mot mänskligheten och grovt krigsbrott bör fattas av social delegation/individutskott.

Se stadens material *Våldsbejakande extremism – en vägledning för stadens anställda och Stadens arbete mot våldsbejakande extremism* och *Riktlinjer till Stockholms stads trygghets- och säkerhetsprogram april 2016.* Läs mer om våldsbejakande extremism på stadens intranät: https://intranat.stockholm.se/Sidor/2017/1/Valdsbejakande-extremism-/

Se även Socialstyrelsens material *Våldsbejakande extremism – Stöd för socialtjänstens arbete med barn, unga och vuxna.*

Unga som försvinner, avviker eller som fyller 18 år

Under handläggningen kan det uppstå situationer där det finns hinder för att verkställa ungdomstjänst eller ungdomsvård. Det kan till exempel vara att den unge försvinner eller avviker och att socialnämnden har avgett ett yttrande och inväntar en dom eller under verkställigheten av en påföljd. Stadsdelsnämnderna ska i dessa situationer inte avsluta ett pågående ärende utan att verkställigheten är fullföljd alternativt att påföljden är undanröjd. Det samma gäller om den unge fyller 18 år. Se även nedanstående avsnitt, socialnämndens skyldighet att underrätta åklagare.

Yttrande

Innan beslut fattas i åtalsfrågan ska polis, åklagare eller domstol, om den misstänkte var under 18 år när brottet begicks, begära yttrande från ansvarig socialnämnd enligt 11 § LUL. Yttrande behöver inte inhämtas om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för straffvarning eller åtalsunderlåtelse eller om det annars är obehövligt. Socialnämndens yttrande används som underlag vid påföljdsbedömningen eller när åklagaren fattar beslut om åtal ska väckas eller om straffvarning ska meddelas.

Socialnämndens bedömning

Socialnämnden ska i sitt yttrande lämna en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge samt en bedömning av om den unge har ett särskilt behov av åtgärder som syftar

till att motverka att han eller hon utvecklas ogynnsamt. Vidare ska yttrandet innehålla en redovisning av de åtgärder som nämnden avser att vidta.

För att fånga avgörande risk- och skyddsfaktorer behövs strukturerade bedömningsinstrument under utredningsprocessen. Kartläggningsinstrument och system för beslutsstöd som ADAD (Adolescent Drug Abuse Diagnosis) och SAVRY (Structured Assessment of Violence Risk in Youth) bör därför användas som komplement vid utredningsarbetet.

Lagstiftaren anser att ett särskilt vårdbehov föreligger när den unge, efter en bedömning anses löpa risk för ett fortsatt brottsligt beteende eller för en ogynnsam utveckling i övrigt och därför är i behov av kraftfulla åtgärder från socialtjänstens sida. Om bedömning görs att åtgärder mer behövs i form av gränssättning än i form av vårdinsatser, bör åtgärderna ingå i en ungdomstjänst.

Socialnämndens skyldighet att underrätta åklagaren

Socialnämnden har en skyldighet att underrätta åklagarmyndigheten om den unge *missköter* ungdomstjänsten eller ungdomsvården (12 kap. 8 § SoL). Underrättelsen bör ske skriftligen. Ansvaret för att underrätta åklagaren ligger på respektive stadsdelsnämnd om åtgärder eller vård enligt dom om ungdomsvård inte har genomförts.

Läs mer om situationer som kan vara att räkna som misskötsamhet i Socialstyrelsen handbok för socialtjänsten *Barn och unga som begår brott*.

För påföljden ungdomstjänst har inom Stockholms stad delegation på denna skyldighet getts till ansvariga handläggare inom *Stockholms Ungdomstjänst. Stockholms Ungdomstjänst* ska innan en underrättelse sker, samråda med ansvarig stadsdelsnämnd. När en underrättelse sker om misskötsamhet av ungdomstjänst till åklagare, ska en kopia skickas till ansvarig stadsdelsnämnd. Stadsdelsnämnden ska dokumentera och registrera underrättelsen i stadens digitala stöd. Är det en s.k. kombinationspåföljd med ungdomstjänst och ungdomsvård ska ansvarig delegat inom stadsdelsnämnden besluta om återrapporteringen.

När en åklagare har beslutat om straffvarning under förutsättning att planerade åtgärder vidtas av socialtjänsten (ungdomskontrakt/vårdplan) är åklagaren skyldig att ta reda på om åtgärderna har kommit till stånd (3 § förordningen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). För att snabba åtgärder ska kunna vidtas är det önskvärt om socialnämnden underrättar åklagaren om planerade insatser inte genomförs, utan att avvakta någon uttryckligt förfrågan.

Samverkan med kriminalvården

Domstolen kan begära att en personutredning ska genomföras kring den tilltalade. I allmänhet fattas ett sådant beslut i alla fall där den tilltänkta påföljden är skyddstillsyn. En socialnämnd skall på begäran av rätten, åklagaren eller Kriminalvården lämna upplysningar om den misstänkte och föreslå de åtgärder som nämnden anser behövs för att främja hans eller hennes anpassning i samhället. Socialnämnden är skyldig att medverka i en sådan personutredning som genomförs av frivården enligt 6 § lag om särskild personutredning i brottmål. Samarbete mellan ansvarig socialnämnd och kriminalvården bör påbörjas så snabbt som möjligt senast efter att en dom fallit om en kriminalvårdspåföljd. Syfte ska vara att samordna insatser från respektive myndighet utgående från den unges livssituation och behov av stöd för att inte återfalla i kriminalitet.

Samverkan för att förebygga ungdomsbrottslighet

I OSL finns det lagstöd som gör det möjligt för socialtjänsten att lämna vissa uppgifter till polisen i syfte att förebygga ungdomsbrottslighet.

Vem omfattas?

Sekretessen enligt 26 kap. 1 § hindrar inte att en uppgift som rör en enskild som inte fyllt tjugoett år lämnas till Polismyndigheten, om

1. det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den unge kommer att utöva brottslig verksamhet,
2. uppgiften kan antas bidra till att förhindra det, och
3. det med hänsyn till planerade eller pågående insatser för den unge eller av andra särskilda skäl inte är olämpligt att uppgiften lämnas ut.

En uppgift som angår misstanke om ett begånget brott får dock lämnas endast under de förutsättningar som i övrigt anges i denna lag.

Bestämmelsen gäller enskilda som inte har fyllt 21 år. Socialtjänsten får lämna ut uppgifter om den enskilde själv, men även uppgifter som avser andra personer får lämnas ut om uppgifterna rör den unge. Det kan t.ex. röra sig om uppgifter om vilka som tillhör den unges familj eller bekantskapskrets.

Finns risk för brottslig verksamhet?

För att socialtjänsten ska få lämna ut uppgifter krävs att det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den unge kommer att utöva brottslig verksamhet. En riskbedömning ska göras i varje enskilt fall.

Det måste finnas konkreta omständigheter som motiverar bedömningen att det föreligger en risk för att den unge kommer att utöva brottslig

verksamhet. Det behöver dock inte röra sig om misstankar om viss närmare angiven brottslighet, utan är tillräckligt att det med hänsyn till samtliga omständigheter bedöms finnas en risk som varken är obetydlig eller avlägsen att den unge kommer att utöva brottslig verksamhet.

Av särskild betydelse för bedömningen är om den unge tidigare har begått brott, om han eller hon umgås med kriminellt belastade personer eller vistas i sådan miljö att det finns risk att han eller hon hemfaller åt kriminalitet. I fråga om tidigare brottslighet är det ibland uppenbart att det finns en risk för återfall medan riskbedömningen i andra fall är mer vansklig och kan kräva fler övriga omständigheter som underbygger bedömningen.

Kan uppgiften antas bidra till att förhindra brottslig verksamhet?

Vidare krävs att uppgiften kan antas bidra till att förhindra att den unge kommer att utöva brottslig verksamhet. Det krävs inte att uppgiften isolerad kan antas leda till att förebygga att den unge begår brott, utan det är tillräckligt att den tillsammans med andra omständigheter kan antas bidra till önskad effekt. Exempel på uppgifter som skulle kunna vara aktuella är sådana som hjälper polisen att komma i kontakt med den unge eller kunna vara närvarande vid tillfällen som den unge upplever som olämpliga för att förebygga att brott begås. Det kan t.ex. vara fråga om uppgifter om adresser, arbetsplatser och skolor eller om vilka personer den unge umgås med.

Är det olämpligt att lämna ut uppgiften?

En ytterligare förutsättning för att socialtjänsten ska få lämna ut uppgifter är att ett utlämnande av uppgiften med hänsyn till planerade eller pågående insatser för den unge eller av andra särskilda skäl inte bedöms vara olämpligt. Det som avses med planerade eller pågående insatser är de situationer där ett utlämnande skulle försvåra socialtjänstens arbete med den unge. Andra särskilda skäl kan exempelvis vara att det bedöms som olämpligt att vidarebefordra en uppgift till polisen som den unge har lämnat i förtroende. Ett ytterligare exempel kan vara att det med hänsyn till någon annan persons intressen är olämpligt att lämna ut en uppgift.

Gäller uppgiften ett redan begånget brott?

En uppgift som angår misstanke om ett begånget brott får dock lämnas endast under de förutsättningar 10 kap. 18 a § OSL som i övrigt anges i denna paragraf. Misstankar om att den unge har begått ett visst konkret brott får endast lämnas ut under de förutsättningar som redan gäller i dag. Möjligheten att lämna uppgifter om brottsmisstankar i brottsutredande syfte utökas således inte genom den nya bestämmelsen. Däremot får uppgifter om brottsmisstankar i mer allmänna ordalag lämnas ut med stöd

av den nya bestämmelsen, så länge de inte kan hänföras till en specifik situation. Detsamma gäller allmänna uppgifter om missbruk, så länge de inte kan knytas till konkreta narkotikabrott.

Är socialtjänsten skyldig att lämna uppgifter till polisen?

Av 6 kap. 5 § OSL framgår att en uppgift som angår misstanke om ett begånget brott får dock lämnas endast under de förutsättningar som i övrigt anges i denna paragraf. Det kan finnas situationer när polisen efterfrågar uppgifter samtidigt som socialtjänsten anser att ett utlämnande av uppgifterna vore olämpligt. En myndighet är som regel skyldig att på begäran av en annan myndighet lämna uppgifter som den förfogar över (6 kap. 5 § OSL). Den nu aktuella sekretessbrytande bestämmelsen har dock, som framgår ovan, konstruerats på ett sådant sätt att en förutsättning för utlämnande är att socialtjänsten gör bedömningen att det inte är olämpligt att lämna ut uppgifterna. Det framgår av bestämmelsen att uppgifter inte kan lämnas ut om det omfattas av sekretess. Uppgifter hos socialtjänsten omfattas av sekretess varför det måste finnas en sekretessbrytande bestämmelse för att det ska vara möjligt att tillämpa denna bestämmelse. Det innebär att socialtjänsten – om det med hänsyn till planerade eller pågående insatser för den unge eller av andra särskilda skäl är olämpligt – kan vägra att lämna ut uppgifter som efterfrågas av polisen.

Lokala operativa samverkansforum

Lokala operativa samverkansforum utgör en viktig plattform för att fånga upp barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt. Socialtjänsten har ett övergripande ansvar att verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden och i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och unga. Socialtjänsten ska bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa samt aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel samt dopningsmedel.

I socialtjänstlagen framgår att socialtjänsten ska tillsammans med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs, uppmärksamma och verka för att barn och unga inte vistas i miljöer som är skadliga för dem,

I varje stadsdelsområde ska det därför finnas lokala operativa samverkansforum mellan skolan och socialtjänsten och i den mån det är möjligt, att även polisen deltar. Syftet med de lokala operativa samverkansformen är att skapa sig en gemensam lägesbild och att aktörerna samarbetar för att verka för att barn- och unga utvecklas gynnsamt.